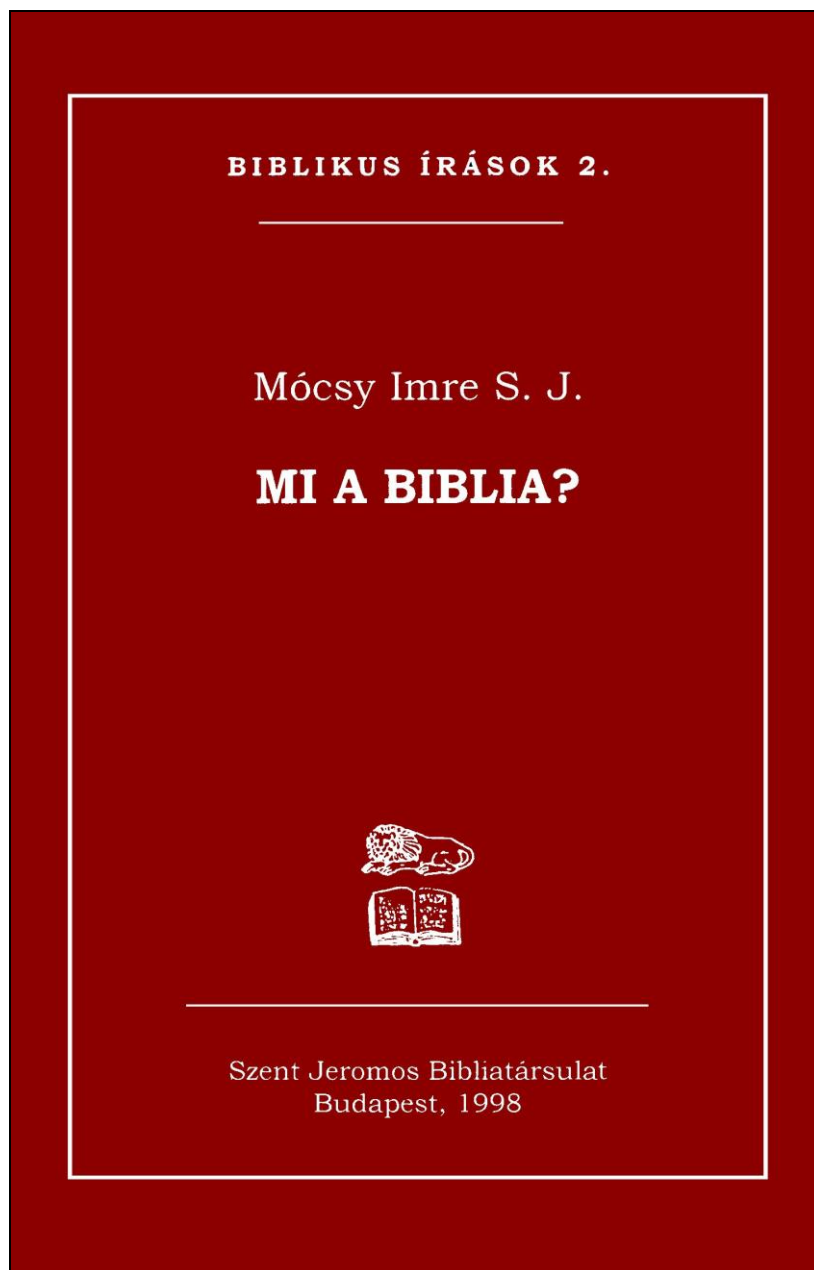

Mócsy Imre S. J. Mi a Biblia?

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Mócsy Imre S. J.
Mi a Biblia?

Többféleképpen és különböző módon
szólt hajdan az Isten,
e végső korszakban
Fia által szólt hozzánk (Zsid 1,1)

Kultúránk alkotó eleme
Szent könyv
Isten Szava

A szöveget ellenőrizte:
Tarjányi Béla

Rendi jóváhagyással

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1998-ban jelent meg a Szent Jeromos Bibliatársulat kiadásában, a *Bibliai írások* sorozat második köteteként, az ISBN 963 85272 8 5 azonosítóval. Az elektronikus változat Tarjányi Béla professzor, a Társulat igazgatója engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerző tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó helyett.....	4
Egy könyv, amelyet minden művelt embernek ismernie kell	5
I. A Biblia: a könyvek könyve	6
A) A Biblia neve	6
B) A Biblia a legelterjedtebb könyv.....	6
C) A Biblia kulturális jelentősége.....	8
D) A Biblia vallásos jelentősége.....	10
II. A hívő felfogás a Bibliáról.....	12
A) A hívő felfogás előfeltételei.....	13
1. Hit Istenben	13
2. Készség hinni Istennek	13
3. Várakozó álláspont	13
4. Tisztelet.....	14
5. Türelem.....	14
B) A biblia szent könyv – tárgyát tekintve	15
Ismerkedés a Bibliával.....	15
1. A sokrétű irodalom	15
2. A Biblia történeti kerete.....	16
3. A Biblia főtárgya: „üdv történet”	18
4. A Biblia központi gondolata	19
5. A Biblia szent könyv	26
C) A Biblia szent könyv – szerzőjét tekintve	31
1. A Biblia Isten szava.....	31
2. Milyen értelemben „Isten szava” a Biblia?.....	31
3. A Biblia, mint isteni mű.....	32
4. Az emberi szerző Isten eszköze	32
5. A Biblia teljesen emberi mű is	33
6. A Szentírás emberi mű – a Biblia és a megtestesült Ige.....	33
7. Találkozás Istennel	34
III. A sugalmazás teológiája	36
A) A sugalmazás ténye	37
1. Az Egyház tanítása	37
2. Jézus és az apostolok tanítása	37
3. Szent Pál tanítása a sugalmazásról	38
4. Szent Péter tanítása a sugalmazásról	38
5. A Szentatyák tanítása a sugalmazásról	39
B) A sugalmazás természete	41
1. Elméletek a sugalmazás természetéről	41
2. Miben áll a „megelőző sugalmazás”?.....	43
C) A sugalmazás következményei	47
1. Az Írás szentsége	47
2. A Szentírás egysége.....	48
3. A Szentírás csálhatatlansága	48

Előszó helyett

A második világháború alatt egy édesanya levelet hozott hozzám. Fia írta fogságból, de olyan nyelven, amelyet édesanyja nem értett. Miután a levelet lefordítottam, az édesanya még sok kérdést intézett hozzám a levélről, a rajta lévő pecsétokról. Meg kellett magyaráznom, hogy mikor és hol írták, és milyen úton érkezhettek hozzá a levél.

Az édesanyának ez a levél kedvesebb volt minden irodalmi remekműnél, mert attól jött, akit szeretett. Ezért minden érdekelte, ami avval kapcsolatban volt.

Így zárja szívébe a hívő ember is a Szentírást, mert Attól jött, akit mindenek fölött szeret. Ezért a Bibliát minden műnél értékesebbnek is tartja.

Mint az édesanyát fia levelének megértésében, úgy szeretnénk a híveket is a Szentírás megértésében segíteni.

A híveknek a Szentírásról feltett összes kérdéseire ily rövid írásban felelni nem lehet. Így itt egyelőre csak azt foglaljuk össze, amit a Bibliáról mindenkinek tudnia kell.

Ha ez az írás valamivel is elősegíti „Isten hozzánk küldött levelének” megértését és megbecsülését, fáradságunk elérte célját.

Budapest, 1961. Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén

Mócsy Imre S.J.

Egy könyv, amelyet minden művelt embernek ismernie kell

Napjainkban a sajtó százával, ezrével áraszt el bennünket a legkülönbözőbb értékű irodalmi termékekkel. Ki tudná ezeket mind elolvasni? Értelmes ember megválogatja azokat a könyveket, amelyeknek elolvasására idejét szánja, és joggal teszi fel a kérdést: Mit érdemes olvasni? Melyek azok a könyvek, amelyeket minden kultúrembernek ismernie kell?

Erre a kérdésre igyekeznek feleletet adni a kisebb-nagyobb terjedelmű kiadványok, amelyek a világ minden táján „Mit olvassunk?“, „A művelt ember könyvtára” vagy hasonló címen megjelennek.

Az emberek műveltségi foka és érdeklődési köre annyira különböző, hogy nagyon kevés azon könyvek száma, amelyeket minden művelt embernek ismernie kell. Ezek közé tartozik a Biblia.

I. A Biblia: a könyvek könyve

A) A Biblia neve

A „biblia” szó jelentése a késői latinságban: könyv. Itt a biblia szót egyes szám nőnemű alaknak vették. A klasszikus latin íróknál a „biblia” még „könyvek”-et jelentett (többes szám semleges alak). Ekkor még érezték, hogy ez a szó a görög *biblion* (= kis könyv, tekercs) többes száma.

Először a hellenista zsidók nevezték szent könyveiket egyszerűen *ta Biblia*-nak (= a könyvecskék). Amikor az ősegyház ezekhez csatolta a keresztény szent könyveket is, ezekre is kiterjesztették a Biblia elnevezést.

A Biblia tehát a zsidóság és kereszténység szent könyveit jelenti, amelyek az Egyház tanítása szerint Isten által sugalmazott könyvek.

Az a tény, hogy ezeknek a könyveknek gyűjteményét egyszerűen Bibliának, vagy „a Könyv”-nek nevezzük, azt a meggyőződést fejezi ki, hogy ennek a könyvnek rendkívüli jelentőséget és egyedülálló értéket, tekintélyt tulajdonítunk. Vizsgáljuk meg, hogy milyen joggal tesszük ezt.

B) A Biblia a legelterjedtebb könyv

1. A Biblia a könyvnyomtatás előtt

Nincs a világirodalomban még egy könyv, amelynek olyan nagy „irodalmi sikere” lett volna, mint a Bibliának.

Már az első századokban lefordították az akkori világ nyelveire: görög, latin, szír, kopt, stb. nyelvekre, és olyan sok másolatot készítettek róla, hogy ezek számát nem is ismerjük. Csak sejthetjük, ha arra gondolunk, hogy a Bibliáról tízezzel maradt ránk a kéziratos másolatok, míg a leghíresebb klasszikusok műveiből csak kevés dicsekedhet néhány száz kézirrattal. Ahogy növekedett az írni, olvasni tudók száma, úgy terjedt a Biblia is.

Az anyanyelvű irodalmak kibontakozásából során mindjárt felmerült a Biblia anyanyelvű fordításának az igénye is. Legkorábban Franciaországban. Az első teljes francia nyelvű bibliafordítás Szent Lajos király uralkodásának idejében (1226 után) készült el. Angliában a 14. sz. nyolcvanas éveiben született meg az első teljes angol nyelvű bibliafordítás, a Wycliff-féle. Lengyelországban Nagy Lajos királyunk lánya, Hedvig a maga számára lefordíttatta lengyelre a teljes Bibliát és szorgalmasan olvasta is.

Németországban a Luther föllépése előtti időkből 817 fennmaradt német nyelvű Bibliát ismer a kutatás, ebből 43 teljes.

Magyarországon az első magyar nyelvű Biblia az ún. Huszita Biblia, melynek három kötetét három különböző könyvtár őrzi. A Bécsi kódex néhány ószövetségi prófétai könyvet, az Apor-kódex a zsoltárokat, a Münchener kódex pedig a négy evangéliumot tartalmazza. A fordítás 1420-30 között készült, feltehetően huszita körökben. A Huszita Bibliánál kb. egy évszázaddal fiatalabb a Jordánszky Biblia.

2. A Biblia a könyvnyomtatás feltalálása után

A könyvnyomtatás feltalálása után a legelső könyv, amelyet Gutenberg kinyomtatott, természetesen a latin nyelvű Biblia volt (1452-1456). A következő fél évszázadban (1452-1500) ezen kívül még 156 latin nyelvű bibliakiadást számoltak össze a kutatók.

Ebben a korban a nyugati művelt világ nyelve a latin volt. A Biblia iránti igény azonban sokkal nagyobb volt, semhogy a latin kiadások az összes olvasók igényeit kielégíthették volna. Ezért a latinnal egyidejűleg a különböző élő nyelveken is kiadták a Szentírást.

Németországban pl. 1521-ig 18 kiadásban jelent meg a Biblia (14 hochdeutsch és 4 niederdeutsch nyelvjárásban). Ehhez kell számítanunk még 34 német nyelvű bibliakiadást, amelyek nem az egész Szentírást tartalmazták. Tehát a könyvnyomtatás első 20 évében 52 német nyelvű bibliakiadás jelent meg! (Az egész középkorban 3000 német fordításról tudunk, melyek természetesen csak kéziratokban terjedtek.)

Amikor 1522-ben Luther Márton egyszerű és világos bibliafordítása nyelvezetének természetes elevenségével meghódította a német olvasókat, a Biblia elterjedése olyan mértéket öltött, hogy 1522-1533-ig, tehát 11 év alatt 85-ször adták ki a Szentírást csak Luther fordításában.

Magyar nyelven Károlyi Gáspár Bibliája jelent meg először 1590-ben (Vizsolyi Biblia), és azóta sok száz kiadást ért meg. Katolikus részről a jezsuita Káldi György az 1605-1607-es években készítette el szentírásfordítását. Ez a fordítás 1626-ban jelent meg nyomtatott formában Bécsben.

3. Biblia 1907 nyelven

Ma már csaknem minden létező nyelvre lefordították a Szentírást, bármily kevesen beszélnek is azt. Európa számos nagy városában (pl. Rómában, Bécsben, Londonban, stb.) van olyan könyvkereskedés, ahol csak Bibliákat árulnak. Ezekben a könyvesboltokban többszáz nyelven meg lehet vásárolni a Szentírást.

Hogy eddig összesen hányféle nyelvre fordították le a Szentírást, azt csak az érdekelt szakemberek tudják számon tartani, mert ez a szám évről-évre rohamosan gyarapszik. 1989-ig 310 nyelven jelent meg a teljes Biblia, és további 696 nyelven csak az Újszövetség. A Biblia rövidebb részlete ezenkívül még 901 nyelven olvasható. A Szentírást tehát – részben vagy egészben – eddig 1907 nyelvre fordították le. (A világon élő emberek összesen körülbelül 5000 nyelvet beszélnek.)

Így ma már nemcsak a nagy népek olvashatják a Szentírást anyanyelvükön, hanem gyakran olyan népcsoportok is, amelyek lélekszáma nem több néhány tízezernél.

Nincs még egy könyv, amely akár csak meg is közelíthetné a Biblia folyamatos „sikerét”. Az egy évben eladott példányszám megközelíti a 30 milliót.

4. A Biblia tudományos aktualitása

A Szentírás nem csak sokat olvasott könyv, hanem tudományosan is állandóan foglalkoznak vele. Nincs hasonló irodalmi termék, amelyről évente annyi könyv, értekezés, cikk jelenne meg az egész világon, mint a Bibliáról. Százával lehetne felsorolni azokat a folyóiratokat, amelyek kizárólag vagy főként a Szentírással foglalkoznak. E folyóiratok részben tudományos bibliakutató-intézetek, egyetemi karok, történeti, régészeti társulatok hivatalos lapjai, részben pedig a sokféle biblikus, liturgikus vagy lelki mozgalmak kiadványai.

Minden évben többezer önálló mű, ún. monográfia foglalkozik a Bibliával. Daniel Rops 1954-ben megszámlolta: Franciaországban 200 ilyen művet adtak ki. Olasz és spanyol nyelvterületen ennek legalább a háromszorosával számolhatunk. Ez már több, mint ezer, de

még szó sem esett a hollandokról, a skandinávokról, az amerikaiakról, stb., a németekről nem is beszélve, akik mindig a legtöbb tudományos művet írták a Szentírásról.

Minden művelt ember elgondolkozhat ezeken az adatokon. Mi az oka annak, hogy az a régi könyv még ma is aktuális? Mi az oka annak, hogy száz és száz tudós – nem is hittudós vagy vallástörténész, hanem nyelvész, irodalmár, történész, régész, kultúrtörténész vagy bölcselő – elkezd evvel a régi írással foglalkozni, s aztán, ha komolyan foglalkozott vele, nem is tud már szabadulni tőle. Egész életében csak a Bibliával foglalkozik és a végén megállapítja, hogy bár ez a könyv egész életének tartalmát adott, mégis oly keveset merített annak kimeríthetetlen forrásaiból.

C) A Biblia kulturális jelentősége

Ha el is tekintünk a Bibliának vallásos és hittudományi jelentőségétől, ha nem is látunk benne mást, mint kultúrtényt, az emberi szellem megnyilvánulását a történelem folyamán, még akkor is a legkiválóbb helyen áll a Biblia a világirodalom termékei között.

Paul Valéry a nyugati kultúra alapjait 3 dologban jelöli meg: a görög bölcsélet, a római jogrend és a zsidókeresztény lelkiség. A keresztény lelkiség azonban, amely épp a zsidókeresztény Bibliából táplálkozik, az egész életet áthatotta, és a görög bölcsélet meg a római jogrend is „keresztény átdolgozás”-sal épült bele a modern nyugati kultúrába.

A Biblia és a történelem

A Biblia egy ókori keleti nép (Izrael) irodalmi termékeinek gyűjteménye, néppé levésétől államának teljes széteséséig, Mózesről Jeruzsálem pusztulásáig. Nincs még egy ókori nép, amely ily messzire visszanyúló és ily egységesen kidolgozott történeti és kulturális dokumentumot hagyott volna maga után. Ezeknek a dokumentumoknak történeti hitelét nagy mértékben igazolják az utolsó század ásatásai, amelyeknek eredményéből minden írott dokumentum nélkül is hűen felépíthetjük az ókori Palesztina művelődéstörténetét és pontosan megrajzolhatjuk azt a kultúrháttérrel, amelyben a Bibliában leírt történeti események lejátszódtak. A feltárt írott emlékek pedig elének tárják az egész szellemi légkört, amelyben a Bibliának prózai és költői művei keletkeztek.

Ma már az egész üdvtörténet és a kereszténység eredete (Ábrahám meghívásától Mózes küldetéséig; a próféták működésén át Jézus Krisztusig és az apostolok küldetéséig) a világtörténelem társadalmi, gazdasági, kulturális és vallási miliőjébe illeszthető. Ebből a szempontból igen tanulságos olvasmány az amerikai zsidó orientalista, Cyrus Gordonnak könyve, amelynek német fordításához Herbert Haag, a szentírástudományok egyik kiváló katolikus művelője írt előszót. (*Geschichtliche Grundlagen des Alten Testaments*. Einsiedeln 1956).

Fő előnye a könyvnek, hogy tárgyilagosan, minden apológiai cél nélkül írja le azt a kultúrkörnyezetet, amelyben az Ószövetség szerzői éltek; és sok példán mutatja be, mily hatással voltak a szomszédos kultúrák Izrael irodalmára. Egy kis publicisztikai készséggel százával lehetne felhozni azokat a földrajzi, történelmi, régészeti, kronológiai adatokat, amelyek bizonyítják, hogy a „Bibliának mégis igaza van”. De tudományos szempontból a végeredményben a Biblia helyes megértéséhez is sokkal értékesebbek azok a leletek, melyek első tekintetre a „Biblia ellen szólnak”, de komoly tanulmányozás után épp azt tanuljuk meg belőlük, hogy hogyan kell értelmezni a Bibliát.

A palesztínai, mezopotámiai, egyiptomi, kisázsiai ásatások, valamint a napfényre került régi írások tanulmányozásának legnagyobb eredménye az, hogy jobban megismertük az ókori Kelet irodalmi műfajait, a történetírás szabadabb, (epikus) módjait és lassan kialakulnak azok értelmezési szabályai. Ezen irodalmi adatok és rengeteg régészeti lelet birtokában ma már a

nem hívó történész sem számúzheti egyszerűen a mesék és mondák világába azokat a történeti eseményeket, amelyekről a Biblia szerzői – nem a modern európai történetírás szabályai szerint – hanem az ő koruk- s kultúrkörnyezetük történeti műfajait felhasználva beszámoltak.

A Biblia azonban nemcsak az általa leírt múlt szempontjából nagyjelentőségű, hanem a következő korok számára is. Amint a természet nemcsak egy érési folyamat befejezése, hanem egyúttal egy új életnek kezdete is, úgy a Bibliában leírt események egy egészen új csírárt hoztak a történelembe, amelynek megértése nélkül az egész nyugati történelem érthetetlen lesz számukra. Aki a világtörténelmet, főleg a nyugati történelmet az ő középkorával, vallásháborúival, szakadásaival, eszmeáramlataival, bölcseleti rendszereivel meg akarja érteni vagy meg akarja magyarázni a Biblia ismerete nélkül, az nem történész, hanem csak kontár lehet.

A Biblia és az irodalom

Az irodalomtörténész sem hagyhatja figyelmen kívül a Bibliának költői műveit. Pl. Mózes vagy Debóra énekét, zsoltárokat, vagy az Énekek énekét, amelyekhez hasonló az asszír, babiloni, egyiptomi költészet nem tudott alkotni. A Biblia prózai művei közt oly remekeket találunk, mint Rút, Eszter és Tóbiás könyveit és főleg Jézusnak paraboláit. A prófétai könyvek közt leginkább Izajás tűnik ki erőteljes, szép nyelvvel, gondolatainak gazdagságával. Ezek az irodalmi művek azonban nemcsak egy kornak és egy nép szellemi életének hű tükörképei, objektivációi, hanem a következő korokra is felmérhetetlen hatással voltak.

A nyugati irodalom legkiválóbb alkotásai előtt teljesen értelmetlenül áll az, aki nem ismeri a Bibliát. És ez nemcsak a Szentatyák remekműveire (pl. Szent Ágoston, Aranyszájú Szent János) áll, hanem a legújabb irodalomra is. Nem is szólva arról, hogy hányféle életrajz jelent meg Jézusról, gondoljunk a bibliai tárgyú regényekre (Werfel, Thomas Mann, stb.), filmekre, színdarabokra (Jézus élete)...

A nyugati szépirodalomnak nem biblikus témájú remekművei is annyira tele vannak a Bibliára való utalásokkal, célzásokkal, hogy nem is értheti azokat meg az, aki nem olvasta a Bibliát. Ez nemcsak Dante és Pascal, hanem Dosztojevszkij és Tolsztoj, Racine és Ibsen, vagy akár Villon és Ady műveire is áll. Ady Endre azt vallja magáról, hogy egyetlen könyv, melyet rendszeresen olvasott, a Biblia volt. És ez nemcsak költeményeinek tárgyában észlelhető, hanem verselésén, gondolatritmusán és szófordulatain is meglátszik.

Itt kellene beszélnünk arról, hogy milyen nagy hatással volt a Biblia a modern nyelvek kialakulására. Luther bibliafordításának hatása a német nyelvre közismert, a magyar bibliafordítások hatása a magyar nyelvre még nincs feltárva, de a magyar közmondásokban és a teljes népi kinccsé vált szállóigékben, hasonlatokban, szófordulatokban igen sokszor bibliai eredetre találunk.

A Biblia és a képzőművészetek

Bizonyos szempontból sokkal érzékelhetőbb a Biblia hatása a képzőművészetekre. Nemcsak a Madonnákra, Fájdalmas Anyákra, Ecce homo-kra, Utolsó vacsorákra, Jézus Pilátus előtt jelenetekre kell itt gondolnunk, hanem arra a számtalan hatásra, amelyet az Ó- és Újszövetség alakjai és eseményei a legnagyobb festőkre és szobrászokra gyakoroltak.

Menjünk végig akármilyen neves múzeumban vagy lapozzunk át egy komoly képzőművészeti folyóiratot; vegyük kezünkbe akármelyik igazán nagy festő vagy szobrász műveinek katalógusát és rögtön meggyőződünk a Biblia ismeretének fontosságáról.

Nem állíthatunk itt össze statisztikát és kimutatásokat a nagy művészek biblikus tárgyú műveiről. Csak azt említjük meg, hogy ezeket a bibliai tárgyú műveket csak az tudja értékelni, aki ismeri a Szentírást. Pl. Michelangelonak prófétaképeit csak az érti meg, aki ismeri a

proféták életék, műveit, küzdelmeit és szenvedéseit, problémáit és gyötrelmeit. Izajás képe csak Izajásra illik és Jeremiásé csak Jeremiásra. Mert ezek a művészek átélmélkedtek alakjuk életét, mielőtt formát adtak volna nekik. Ezért nekünk is ismernünk kell azt, hogy értékelni tudjuk a műveket. Különbözően úgy tudjuk csak elintézni a legnagyobb művészek remekműveit, mint az a külföldi csoport, amely betévedt a római San Pietre in Vincoli templomba. A világhírű „Mózes” előtt állva azon tanakodtak, kit ábrázolhat ez a szobor. Egyik megállapítja: „Egy ülő férfi”, a másik: „Egy őskeresztény püspök”, a harmadik: „Biztosan valami szent”. Végül megszavazták, hogy a szobor csak Szent Pétert ábrázolhatja.

A Biblia és a zene

Igen fontos a Biblia ismerete még egy látszólag olyan messze eső területen is, mint a zene. Már csak azért is, mert a liturgia, mely a nyugati liturgia tényeinek, sőt sokszor szavainak dramatizált előadása.

Nemcsak a gregorián énekekre, misékre és passiókra kell itt gondolnunk, hanem pl. Beethoven Krisztus az olajfák hegyén című művére, Verdi Nabuccojára és főleg azokra az oratóriumokra, amelyekben a választott nép tetteit méltó formába öntötte (Sámson, Eszter, Jefte, Izrael Egyiptomban, Júdás Makkabeus vagy Saul a híres gyászindulóval). Magyar szerzőktől csak a közismert „Jézus és a kufárok”-at, vagy Tamás Alajosnak „Kánai menyegzőjét” említjük.

A Biblia és a vallástudományok

A Szentírás ismerete tehát fontos az általános kultúra szempontjából. És ha a vallástörténetet és valláslelektant profán tudománynak tartjuk (- és ahogy ma művelik, annak kell tartanunk -), akkor erről is kell valamit szólnunk. Maga a Biblia az ő fenséges egyisten-eszméjével, páratlan profétai ihletével, fennkölt erkölcsi elveivel egyike a legértékesebb és legérdekesebb vallástörténeti dokumentumnak. De ez a könyv nemcsak múzeumi emlék, mert a keresztény (sőt részben a zsidó és a mohamedán vallás is) elsősorban a Szentírásból meríti tanait és még ma is annak ihlete alatt áll.

D) A Biblia vallásos jelentősége

A Bibliát az emberiség túlnyomóan nagy része szent könyvnek tartja. Az igazi Biblia-olvasók a Szentírásban nemcsak irodalmat és művészetet keresnek, hanem egész életükre elirányítást, problémáikra megoldást, nehéz feladataik végrehajtására erőt merítenek. Azért nagyon tévedne az, aki a kultúra szempontjából elégnék tartaná a Szentírás felületes elolvasását és nagyon óvakodna attól, hogy megértse, miért látnak abban oly sokan valami többet, mint az emberi szellem termékét.

A nyugati történelmet, irodalmat, művészetet és a kereszténységet, mint „kultúrtényező” csak az tudja megérteni, aki bele tud illeszkedni azoknak a lelki világába, akiket a Szentírás szavai és alakjai megihlettek. Ezeknél pedig épp az volt a lényeg, hogy a Szentírásban nemcsak emberi, irodalmi művet láttak, hanem Isten szavát, Isten üzenetét emberi hírnökök szavai által.

A hívő felfogás ismeretének szükségessége

Összefoglaljuk az eddig mondottakat. Még annak is ismernie kell a Bibliát, aki azt pusztán emberi műnek tartja. Másrészt az ilyen „kultúremlék” is csak akkor érti meg a nyugati kultúrát, ha fel tud emelkedni ahhoz a lelkeséghez, amely az ókori „zsidó-keresztény” irodalmi termékekben isteni sugalmazásra írt műveket és így isteni kinyilatkoztatást lát.

Sokkal inkább szükséges, hogy helyes felfogása legyen a Szentírásról annak, aki a bibliai szavakban Isten üzenetét keresi, és aszerint akar élni.

Sőt annak is ismernie kell a hívők felfogását a Bibliáról, aki épp ezt a hívő felfogást cáfolni akarja. Különben csak oly gyerekes kifogásokat tud a Biblia ellen felhozni, amelyek csak a tudatlan embert vezethetik félre. Aki azonban egy kicsit is járatos a vallás kérdéseiben és a történelemben, az csak nevet az ilyesmiken, amelyek csak azt bizonyítják, hogy mily műveletlen emberek mernek hozzászólni az európai kultúra legjelentősebb dokumentumához, és mindezt a „haladó” tudomány nevében teszik, de a szentírástudomány haladásáról fogalmuk sincs. Az az ízléstelen mód pedig, és szellemi őseinkkel szemben elkövetett kegyeletsértés, amelyet a magukat műveltnek képzelő emberek a Biblia ellen elkövetnek, nem jó ajánlólevél a Biblia támadói számára.

II. A hívő felfogás a Bibliáról

A hívő emberek számára a Biblia nemcsak ókori irodalmi alkotás, hanem szent könyv is. Szentnek tartják elsősorban a tárgya miatt, mert a Bibliában Istennek rendkívüli működéséről, szóban, tettben való kinyilatkoztatásáról olvashatunk. (Ebből a szempontból még a nem hívő vallástörténész is „szent” könyvnek tartja a Bibliát, mivel vallásos élményekről számol be és vallásos élményeket ébreszt az olvasóban). De a hívő felfogás szerint a Biblia nemcsak tárgya szerint szent, hanem főleg a szerzője miatt, mert a Biblia nemcsak emberi mű, hanem Isten üzenete is emberi szerzők által.

Szándékosan nem keresztény felfogást említek, mert a hívő zsidók is mindig Isten szavát látták a Szentírásban, másrészt voltak olyanok, akik kereszténynek nevezték magukat, mégsem tartották a Bibliát Isten művének (racionalista „teológusok”, negatív kritikusok)...

A) A hívő felfogás előfeltételei

1. Hit Istenben

A hívő szentírás-fogalomnak megértési alapja a helyes istenfogalom.

Ha valaki a látható dolgokból, a természet nagyságából, fönségéből, célszerűségéből eljutott egy többé-kevésbé helyes istenfogalomhoz, vagy a bölcsélet útján az „Abszolútum”-hoz, az önmagától létezőhöz, a létteljességhez – az akár a csillagrendszert, akár az atomcsodálatos, de még korántsem egészen kikutatott titkait szemléli, akár az élet rejtelmeibe akar behatolni, mindig nagy tisztelettel áll a természet titkai előtt, és valamit megsejt erről az abszolút lényről: az ő akarata kormányozza a természettörvény által az egész világot, az ő gondviselése alakítja az egész történelmet. Aki eljutott ehhez a természet és történelem fölött álló Valakihez, abban van Isten-hit. Ha ez a hit (meggyőződés) életet irányító erővé válik, akkor beszélhetünk vallásos emberről, aki nemcsak tudja, hogy ez a Valaki ott áll a lét, az élet és a szellem kibontakozásának elején és végén, hanem egész életében, magatartásában, a természethez és az emberekhez való viszonyában gyakorlatilag is elismeri Annak legfőbb hatalmát és Tőle való függését.

2. Készség hinni Istennek

Aki azonban pusztán természetes úton jutott el az Isten-fogalomhoz, a világ Alkotójához, az értelmes és szabad akarattal rendelkező Ősvalakihez, hamarosan egy nehézségre bukkan. – Mikor a világ titkai, a lét és az élet titkát akarta megoldani, egy még nagyobb titkot talált, mely előtt az emberi gondolkozás és minden metafizika megáll. Eljutott a titkok titkához, legalább is természetes ésszel azt hiszi, hogy már ott áll a legtitkosabb ajtó előtt.

Látszólag valami nagy ellentmondás van abban, hogy ez a hatalmas, végtelenül bölcs és személyes lény, az a titokzatos Valaki hallgat. Theos sigón: a hallgató Isten – mondta Origenész. A vallásos ember átérzi végtelen kicsinységét térben és időben..., kifejezi hódolatát a Végtelen Nagyság előtt. Készségesen megígéri, hogy mindenben követi az Ő akaratát amelyet a világból, a természettörvényből megismer. Mégis valami kínzó hiányérzet van benne. Szeretné, ha ez a világból megismert Ősvalaki valahogy személyesen is közölné vele magát és akaratát, konkrét eligazítást adna az életre. Felébred benne a vágy, hogy ez a néma Isten megszólaljon. Ha Ő valahogy emberileg fogható módon megszólalna, akkor már nemcsak Istenben hinne, hanem hinni lehetne Istennek is.

Ez a kifejezett vagy legalább az Isten imádásában, az Ő legfőbb uraságának elismerésében bennfoglalt készség hinni Istennek – feltéve, hogy Isten megszólal vagy megszólalt – a keresztény tanítás szerint nemcsak szükséges, hanem elégséges is az üdvösségre, ha valaki saját hibáján kívül nem ismerhette meg a már megtörtént kinyilatkoztatást.

3. Várakozó álláspont

Aki még nem tudja, hogy Isten megszólalt, azaz önmagát kinyilatkoztatta, annak lényeges magatartása az éber figyelem, hátha megszólal az Úr. Lényegbevágó kérdés, hogy ki ő és mi a terve az emberrel, azért figyelni kell az ő szavára.

A metafizikai gondolkozás itt a kinyilatkoztatás lehetőségeit kutatja. Lehetséges-e, hogy a végtelen transzcendens Isten az ő gondolatát, akaratát – az általa alkotott természetből kiolvasható üzeneten kívül – szóban vagy írásban, tehát valóságos „üzenet”, „beszéd”

formájában közölje velem? Ha ez lehetséges, akkor nyitva állja az út. Az ember nem talál nehézséget abban, hogy Isten megszólaljon és magát kinyilatkoztassa.

A történeti kutatás azt keresi, van-e az emberiség történetében valami jel arra, hogy Isten magát kinyilatkoztatta? A hívő ember szíve vágya, hogy Isten megszólaljon, alkalmassá teszi őt arra reményre, hogy a végtelen Úr közli vele gondolatát és akaratát.

Titokzatos, szinte misztikus várakozás ez, melyet a próféták éreztek, mikor sejtették az Úr közelségét: szent extázis, melyben minden lelki képességünk feszülten figyel, hogy jön-e az Úr, szól-e az Úr?

Evvel a titokzatos lehetőséggel számolva, vagy legalábbis azt ki nem zárva kell a Bibliához nyúlni, melyről száz- és százmillió ember azt tartja, hogy benne, általa Isten szól az egész emberiséghez: hogy a hatalmas és fölséges Teremtő leereszkedett az emberiséghez, kielégítette az istenkeresők vágyát és kiváltságos emberek által elmondta nekik az ő üzenetét. – Tehát nem vágom el azt a vonalat, amelyen talán épp az abszolút Úr szól hozzám, akivel vitatkoztam, perlekedtem, hogy ő miért oly hallgató Isten, miért nem szól hozzám.

4. Tisztelet

Ez a bizonyos szempontból negatív, vagy legalábbis várakozó álláspont a Biblia isteni oldalával szemben néha indokolt, de nem fejezi ki a Bibliával szemben tanúsítandó teljes magatartást. Nem kell ugyan e könyvnek az Isten szavát megillető tiszteletet előlegeznem, ha még arról bizonyosságom nincs. Ez nem volna ésszerű istentisztelet, hanem inkább babona. De mindenesetre komoly, művelt emberhez méltó magatartást kell tanúsítani e könyv iránt.

Az emberi kultúrának egy nagyfontosságú emlékéhez tapadó tisztelet, atyáink által szentnek tartott könyv iránt való kegyelet mindenképpen megilleti a Bibliát.

Művelt ember nem kezelheti e szent könyveket avval az éretlen és értelmetlen fölényvel, amellyel kamaszok tekintenek vissza gyermekkori mesekönyveikre, mert az hiszik, szegyenkezniük kell amiatt, hogy ők valaha is kezükbe vették Ezópusz meséit, Gulliver utazásait, Don Quijote kalandjait. Az érett felnőtt szívesen olvassa e könyveket is, mert tudja, hogy csak most képes igazán felfogni azoknak az értelmét.

Röviden összefoglalva: Tisztelet a Biblia emberi oldala iránt is méltó és értelmes dolog, ha annak isteni oldaláról még nem győződtem meg. Másrészt egy feszült várakozás az isteninek megnyilvánulása felé nem kritikátlan hiszékenység, hanem egy felfelé nyíltság, mely nem állít eleve korlátokat a szellem elé. Aki előítéleteivel elzárja a szellem felfelé emelkedő útját, az épp a lényegét nem látja meg.

5. Türelem

Végül a Biblia kezdő olvasói számára igen fontos a türelem. Vannak, akik mindjárt izgulnak, ha a Szentírásról vagy a kinyilatkoztatásról alkotott elképzeléseikkel ellenkező dolgokat látnak a Bibliában. Isten abszolút Úr. Ő maga választja meg a módot, ahogy közölni akarja üzenetét. Ne légy ideges, ha olyasmit olvasol, amit nem értesz. És ha nem tudod egy hívő ember szemével olvasni az Írást, olvasd legalább az értelmes művelt ember szemével. Művelt embert nemcsak a sport, mozi és színház érdekli, nem is csak az atomfizika és biológia, hanem a vallás is, amely – akarva, nem akarva – az emberiség történetéhez és kultúrájához tartozik, beleszövődik bölcséletbe, tudományba, művészetbe, szociológiába, politikába és az egész életbe.

Azután azt sem szabad felejtetni, hogy a Biblia nem akármilyen vallásos tankönyv, hanem az emberek üdvén működő isteni kinyilatkoztatásról számol be s ezért szükségképpen történeti korhoz és történeti személyekhez van kötve. Amint tehát a kinyilatkoztatás megjelenik, mindig egy határozott kor kultúrájának jegyeit viseli magán.

B) A biblia szent könyv – tárgyát tekintve

Ismerkedés a Bibliával

A Bibliát igen sok szempontból vizsgálat tárgyává tehetjük. Itt csak általános tájékozódást adunk, melyben előbb irodalmi és történelmi szempontból mondjuk el a legszükségesebbet, hogy aztán ebben a történelemben és irodalomban megnyilvánuló üdvösségtörténetről, kinyilatkoztatásról szóljunk és röviden összefoglaljuk a Biblia központi gondolatait. Végül a vallástudományok „szent” fogalmát alkalmazzuk a Bibliára.

1. A sokrétű irodalom

Ha belelapozunk a Bibliába, elsősorban annak emberi oldalával találkozunk.

Talán megkap bennünket vallásos ihletettsége, de első tekintetre közönséges emberi műnek látszik, amelyen meglátszik, hogy igen régen írhatták és legtöbb (főleg régi) fordításban még az is észrevehető, hogy a Biblia legnagyobb részét eredetileg valami szemita nyelven írták, vagy az ott leírt beszédek szemita nyelven hangzottak el.

Látszólag nem egységes mű. Első lapjának megírásától az utolsó lap megírásáig több mint ezer év telt el. A közben lévő lapokon is észrevehető a korszellem változásai és a különböző szerzők stílusának sajátosságai.

A szerzők földrajzi környezete is igen változatos. A Biblia egyes lapjait a Sínai pusztában írták, másokat a Tigris és Eufrátesz partjain vagy az egyiptomi piramisok árnyékában, jó részüket azonban Palesztína földjén. Igen különböző az egyes írások politikai és gazdasági háttere is. Egyiket a békés fellendülés korszakaiban írták, másokat nagy nemzeti küzdelem idején. Egyiket győzelmi mámorban, másikat az elpusztult város és leomlott templom romjain. Ezek a helyi és korbéli különbségek észrevehetőek a Biblia egyes könyveinek stílusán, képein, kifejezőmódján, „tudományos” elképzelésein, melyek hol az egyiptomi, hol a babiloni, hol meg a perzsa vagy görög kultúrák befolyását mutatják.

Maguk a szerzők is a legkülönbözőbb társadalmi osztályokhoz tartoztak. Királyokat is találunk a Biblia írói között, mint pl. Dávid, aki a zsoldárok egy részének szerzője, és Salamon, akinek bölcsessége az egész Kelet és Egyiptom bölcsességét felülmúlta.

Izajás stílusában is kitűnik az ő „arisztokratikus” és városi származása, hisz a jeruzsálemi vezető réteghez tartozott. Ámosz durva nyelvezetén is érezhető, hogy egyszerű pásztor és vadfügefa tenyésztő volt.

Az Újszövetségben is felfedezhetjük Lukács evangéliumán szerzőjének hellén műveltségét, épp úgy, mint Márk evangéliumán a szerző szemita voltát.

Irodalmi szempontból a Biblia nagy gyűjtemény, amelyben a legkülönbözőbb műfajokkal találkozunk. Vannak benne történelmi részek és költött elbeszélések, szép himnuszok és erkölcsi oktatások, szűkszavú hiteles okmányok és epikus leírások, törvények és családfrák, drámai jelenetek és épületes, vagy éppen nem épületes elbeszélések. Bőbeszédű intelmek és velős mondások, hálaadó imák és közmondás gyűjtemények, gyászénekek és harci dalok, és még sokféle – a modern európai ember számára idegen – irodalmi műfaj, mely annyi gondot okoz az ún. irodalmi kritikának.

Ebben a sokféleségben sohasem találjuk meg a Biblia lényegét, ha elveszünk a részletekben. – Lássuk előbb egy összképben az egész Bibliát.

Első tekintetre feltűnik, hogy a Biblia két részből áll: egyiket Ószövetségnek, a másikat Újszövetségnek nevezik.

Az Ószövetségben Ábrahám koráig visszanyúló népi elbeszélésektől a Makkabeusok hősi szabadságharcát összefoglaló történeti művekig a legkülönbözőbb történeti, tanító, prófétai és költői művekkel találkozunk.

Az Újszövetség Jézusról és az általa alapított Egyházzól ír. Jelentősége épp az, hogy benne a kereszténység alapítójáról és az ősegyház kialakulásáról és a kezdődő kereszténység problémáiról és azok megoldásairól értesülünk.

2. A Biblia történeti kerete

Ennek a sokrétű irodalomnak történeti keretét így állíthatjuk össze:

a. Izrael néppé-levése – kiválasztás és szövetség

Izrael népének ősatya, Ábrahám, Krisztus előtt 1850 körül isteni hívásra kivándorolt családjával a sokisten-hívő Úr városából, mely akkor még nem a sumérok, hanem az első babiloni dinasztia: az amoriták uralma alatt állott. E dinasztiának legtekintélyesebb tagja Hammurabbi volt a nagy törvényhozó.

(Hammurabbi törvényének fekete [diorit] kőre írt szövegét 1901-ben találták meg és ma a párizsi Louvre-ban őrzik.)

Ábrahám utódai néhány száz évig Palesztinában félnomád életet éltek, majd Jákob (más néven Izrael) és 12 fiának családja (a későbbi 12 törzs) Egyiptomba került. Itt azonban nemsokára szigorú robotmunkára fogják és kizsákmányolják Izrael népét.

Kr. e. 1250 körül Mózes kap hivatást arra, hogy a népet kivezesse Egyiptomból és törvényt adjon neki (Sínai törvény).

Negyvenéves pusztai vándorlás után József vezetésével Izrael 12 törzse fokozatosan elfoglalja az „ígéret földjét”. Erre a korszakra esik „Isten szövetsége” Ábrahámmal (az ígéret) és a zsidó néppel (a Sínai szövetség).

b. A királyok kora – a választott nép nevelése a próféták által

A különböző bírák egyéni csatározásai és felszabadító harcai után Sámuel, az utolsó bíró, aki egyben próféta is volt, Sault királlyá keni fel.

Saul (kb. 1030-1010 Kr. e.) és főleg Dávid (1010-970 Kr. e.) királysága alatt a 12 törzsből egy tekintélyes állam alakult, amely fénykorát Dávidnak fia: Salamon uralkodása alatt (970-931) érte el.

Salamon halála után az ország kettészakadt. A tíz északi törzs elszakadt Júdatól (Izrael vagy északi ország), Salamon fia mellett csak Júda és Benjámin törzse tartott ki (Júda vagy a déli ország).

Dávid idejében működött Gád és Nátán próféta. Salamon idejében Ahiás. Az ország kettészakadása után Semejás, Hannani, a két Jéhu, Jemla fia Mikeás és főleg Illés és Elizeus.

Az „író próféták” közül az északi országban működött Ámosz és Ózeás, a déli országban Mikeás és Izajás.

c. Az asszír deportáció és a babiloni fogság kora – a szövetséghez hűtlen nép fenytése

Az északi országot, „Izrael”-t, ahol különböző családokból származó dinasztiák váltották föl egymást, az asszírok 721-ben elfoglalták (II. Szargon). A népet deportálták és idegen gyarmatosokat hoztak helyére. Ezekből lettek az Újszövetségből jól ismert samaritanusok.

A déli ország ez alkalommal elkerülte a katasztrófát. Józiás király 622-ben nagy vallási és szociális reformokat vezet be, melyeknek azonban nem volt maradandó eredménye. – Az

újbabiloni birodalom hódításai veszélyesen közelednek Júdához. 598-ban Nabukodonozor elfoglalja Jeruzsálemet, Jójakin királyt leteszi és helyette Jójakin nagybátyját, Szedekiást nevezi ki hűbéres királlyá. – Mikor Szedekiás fellázad, a babiloniak újra elfoglalják Jeruzsálemet (587 június-július), Szedekiást foglyul ejtik s egy hónap múlva Nebuzárdán lerombolja a jeruzsálemi templomot és a várost. A zsidó nép vezető rétegét három ütemben: 598, 587 és 582-81-ben Babilóniába deportálják. Erre az időre esik Szofoniás és Náhum, s főleg Jeremiás és Ezekiel próféták működése.

d. „A maradék visszatér” – a Messiás-várás kora

A babiloni száműzetésnek a perzsák győzelme vetett véget. Círusz király Babilon elfoglalása után Kr. e. 538-ban rendeletet ad ki, melynek értelmében a száműzöttek visszatérhetnek hazájukba és felépíthetik a templomukat.

A Zorobábel vezetésével visszatért zsidóság a templom újjáépítésével párhuzamosan Ezdrás és Nehemiás irányításával megkezdi a jogi és vallási újjáépítést is.

331-ben Nagy Sándor elfoglalja Palesztínát. Nagy Sándor halála után (323) Júdea Nagy Sándor egyiptomi utódainak, a Lagidáknak (vagy Ptolemeusoknak) uralma alá kerül, de 197-ben a Szeleukidák (Nagy Sándor szíriai utódai) kerekednek felül.

A Szeleukidák korszakába esik IV. Antióchusz Epifánész nagy üldözése, aki ellen a Makkabeusok felláztak (167) és vívták hősies szabadságharcukat. A zsidók 142-ben önkormányzatot értek el, Júdeát egy Hazmóneus családból származó fejedelem (a Makkabeusok utóda) kormányozta.

Kr. e. 63-ban Pompeiusz elfoglalja Jeruzsálemet, Júdea római provincia lesz, de egyelőre a Hazmóneusok kormányozzák. Kr. e. 37-ben az idúmeai Heródes lesz Júdea királya.

e. Az Új-szövetség kora – az Ige testté lőn

Nagy Heródes király (37-4 Kr. e.) uralkodásának végére esik Jézus születése, aki tanítványokat gyűjtött maga köré és Isten országát hirdette. Poncius Pilátus helytartósága alatt keresztre feszítették, de tanítványai arról tanúskodnak, hogy ez a Jézus feltámadt és megjelent nekik. Az apostolok, mint Jézus feltámadásának tanúi, Jézustól kapott küldetéssel elmennek az egész világra és tanúságot tesznek arról, amit láttak és hallottak.

A kereszténység eredetét nagy üldözések kísérik. A palesztínai üldözések után hamarosan kitör Néró (Kr. u. 54-68) üldözése, mely alatt Péter és Pál apostolok is vértanú halált szenvedtek Rómában.

Ugyancsak Néró bízta meg Vespázianuszt és annak fiát Títuszt, hogy rendet teremtsenek a már veszedelmesen zavargó Palesztínában. 69-ben Vespázianusz római császár lesz, Jeruzsálemet fia, Títusz ostromolja, aki 70-ben elfoglalja a várost. A templomot felgyújtják, a zsidóság szétszóródik. Domiciánusz (81-96) üldözése idején írja János apostol a Titkos Jelenések könyvét, azután pedig evangéliumát és leveleit, a Biblia utolsó könyveit.

Ez röviden a történeti keret, amelyben a Biblia elbeszélései, törvényei és okmányai, tanításai és jóvendölései, költeményei és feddőbeszédei keletkeztek. Néhány régebbi évszám körül lehetnek eltérő vélemények (mi a Jeruzsálemi Biblia 1958-as kiadását követtük), a tényeket azonban mindenkinek el kell fogadnia még akkor is, ha a Biblia vallásos tanításával nem ért egyet, és ha a Bibliát pusztán emberi műnek tekinti is. A Biblia történetét a palesztínai, egyiptomi, babiloni ásatások és általuk napfényre hozott ékírásos táblák, papiruszok és pergamentekercsek és ezer meg ezer nem írott emlék igazolja.

Aki Jézus történetiségét tagadja, vagy akár Dávid király vagy Mózes személyét valami ősi mondavilág költött alakjának tartja, annak nem vallásos hitében van valami nagy baj, hanem főleg a modern történelmi kutatás alapjait nélkülözi. Aki pedig a Bibliát egyszerűen „mítosz”-

nak vagy „legendának” mondja, az nem a hittanban, hanem az irodalomtörténetben való járatlanságáról tesz tanúbizonyságot s ezért nem is a teológiai és vallástani kérdéseket, hanem az ókori irodalmi műfajokat kell tanulmányoznia.

3. A Biblia főtárgya: „üdv történet”

a. Isten történeti cselekedete

A fönt vázolt történet csak a keretet adja meg, amelyen belül a Biblia írói valami egészen mást akarnak közölni velünk. Őket nem a profán történelem érdekli, hanem valami vallásos tanítás. Még akkor is, amikor történelmet írnak, azt tartják szem előtt, amit Isten művelt az emberiség üdvéért. Azért a bibliai történet lényegében üdv történet, és mint ilyen Istennek műve, Isten története. És ez nemcsak oly értelemben, hogy Isten, mint Teremtő és Gondviselő Isten, minden emberi történésnek első oka és végső célja, hanem a történetiség szó szoros értelmében.

A Biblia ugyanis azt írja le, hogy Isten a már megteremtett ember életébe ismételtelen belenyúlt, beleszólt, azaz önmagát szóval és tettel kinyilatkoztatta. Amit Isten így a történelem folyamán tett és mondott, az Istennek teljesen szabad cselekedete, melyet semmiféle metafizikával vagy bölcsélettel kiszámítani nem lehet, nem is vész el a mitológiák tér és időfeletti absztrakciójában, hanem minden valami földrajzilag pontosan meghatározható helyen és a történelemnek a történettudomány által pontosan megállapítható idejében történt, mint Istennek egyszeri és megismételhetetlen szabad cselekedete: tehát történeti cselekedete.

Ebből már azt is látjuk, hogy a Biblia vallásos tanítása, nem a természettudományból vagy bölcséletből leszűrt emberi okoskodás, hanem kinyilatkoztatott vallás, melyben Isten közli magát az emberrel.

b. A kinyilatkoztatás organikus fejlődése

De épp azért, mert a Biblia tanítása az isteni kinyilatkoztatás igényével lép fel, sokan megbotránkoznak és csalódnak a Bibliában. Ezeknek nincs helyes fogalmuk a Bibliáról, főleg annak történeti jellegéről. A kinyilatkoztatás nem tér- és időfeletti elvont fogalmak alakjában jött az emberhez. Nézzünk néhány ilyen nehézséget:

A Bibliában sok botrányos dologról értesülünk. Az erkölcstelenség különböző fajai: gyilkosság, rablás, házasságtörés, vérfertőzés, álnokság, árulás, hitszegés és sok más. Vallásos téren is mennyi eltévelyedés: bálványimádás fajtái, a nép babonás szokásai.

Ezek a tények csak azt mutatják, hogy itt nem valami mesevilágról, hanem a való életről van szó, ahol a jó és a rossz mindig keveredik.

Azonkívül ezek a leírások hű képét adják annak a valláserkölcsei helyzetnek, amelyhez Isten leereszkedett és amelyből Isten fokozatosan felemeli és tisztítja az embert.

A Biblia ezeket a tényeket nem helyesli, hanem mint eltévelyedéseket elítéli és a bűnt bűnnek tartja, mely ellen Isten emberei mindig küzdöttek, s melyek fölött Isten ítélete sokszor nyilvánvalóvá lett.

Mások a Biblia embereinek kezdetleges természettudományos elképzeléseinek és primitív világképén botránkoznak meg, pedig a Biblia szerzői sohasem hoznak Isten-érveket az ő „természettudományukból” vagy „világképükből”. Hisz Isten létét, nagyságát, szentségét nem a természetből vagy okoskodásból bizonyítják, hanem a magát kinyilatkoztató Istennel közvetlenül találkoznak, tehát tapasztalatból ismerik őt meg.

Aki pedig történelmi érzék nélkül mindjárt a Biblia első lapjain olyan felséges Isten-eszmét keres, mint amilyent a Jézus Krisztusban befejeződött kinyilatkoztatás után 20 évszázaddal magának alkotott, az nem tudja, hogy a kinyilatkoztatás történetében is van valami organikus

fejlődés. Nem tudja, hogy az érett korokat mindig megelőzi a dadogó csecsemőkor, és nem érti meg, hogy Isten egy ily alacsony kultúrfokon álló néphez is le tud ereszkedni. Azért hasonlít az apostolokhoz, akik nem engedték a kisdedeket Jézushoz, vagy ahhoz a felnőttöz, aki a gyermeket elítéli csak azért, mert még nem felnőtt.

4. A Biblia központi gondolata

Többen próbálták összeállítani az Ószövetség vallásos tartalmát, központi gondolatát. Egyik a monoteizmusban, azaz az egyetemes, világfölötti Isten-hitben, a másik az Istennel való szövetség gondolatában, a harmadik pedig a messianizmusban vagyis a Megváltó-várásban látja azt a gondolatot, mely az egész Ószövetségben uralkodik. Itt röviden csak azt szeretném kifejteni, hogy e három alapgondolat szorosán összefügg. Izrael monoteizmusa a szövetség jegyében áll, az Ószövetség pedig a lényegénél fogva előkészület, ígélet, mely a Krisztusban és az Újszövetségben teljeseedik be. Így azt is mondhatjuk, hogy az egész Biblia központi gondolata Krisztus és az általa alapítandó és az Újszövetségben megalapított Isten országa.

a. Monoteizmus

Athén a bölcsesletnek, művészetnek, szépségnek szimbóluma. Rómára még sokáig néznek vissza a századok, mint a jogrend, a politika és katonai szervezkedés szülőanyjára. Jeruzsálemnek szinte semmije sem volt ebből, mégis ő hagyta reánk a legértékesebb örökséget: a tiszta monoteizmust.

Aki csak egy kicsit is járatos az ókori Kelet irodalmában, arra mindig rendkívül mély benyomást tesz az Ószövetség tisztult Isten-eszméje. Egy bálványimádásba merült kultúrkörnyezetben, ahol a legkülönbözőbb mitológiák tárgyalják az istenek keletkezését, egymás ellen való harcainak, győzelmeinek és vereségeinek, szenvedélyeinek és küzdelmeinek mítoszait – a Biblia egyedül álló kivétel, melyben az egyetlen egy, a világ felett álló, fenséges, szent Isten képe bontakozik ki. A bölcselők is el tudnak jutni metafizikai spekulációkkal egy világfölötti „Abszolútum”, egy végtelen tökéletességű értelmes lény fogalmáig. A modern természettudósok is beszélnek a világ bölcs alkotójáról, vagy valami értelmes világszellemről.

Ilyen okoskodásokkal és „észérvekkel” a Bibliában nem találkozunk. Itt-ott olvasható ugyan a Bibliában, hogy Istent a természetből is meg lehet ismerni (Bölcs 13), de az is kitűnik, hogy az ember valami átok alatt áll, és a bűn az Istenről szóló igazságot mintegy fogságban tartja (Róm 1,18). Ehhez a bűn átka alatt élő és mintegy lelki vaksággal sújtott emberhez szól az egész kinyilatkoztatás, mely megnyitja lelki szemeit, mert a megkeményedett szíve mélyén elfojtott igazságot csak Isten igéje tudja felszabadítani, és a bálványimádás hazugságából – legyen az akár négy lábú, akár faragott, akár bármilyen emberalkotta bálvány – csak Isten Igéje tudja megváltani.

A Biblia emberei elsősorban nem a teremtő Istennel találkoztak, hanem az önmagát kinyilatkoztató Istennel: Avval, aki mintegy utána megy az ő teremtményének, hogy a romlástól visszarántsa..., aki leereszkedik hozzá és szóbaáll vele; aki Ábrahámot kihívta a „Káldeusok városából” és megígérte neki, hogy ivadékában megáldatnak az összes nemzetek. Aki Mózesnek a csipkebokorban megjelent s nevét kinyilatkoztatta. A későbbi nemzedékek sem hoznak észérveket, hanem az ő történelmük folyamán önmagát cselekvőleg kinyilatkoztató Isten nagy tetteire – ígéreteire, jövendöléseire, csodáira – hivatkoznak.

A Biblia emberei tehát Istent az ő természetfeletti működésében megtapasztalták, és erről a tapasztalatukról tesznek tanúbizonyságot. Ábrahám hallotta Isten hívását és hitt az ígéletnek. Mózes látta az égő csipkebokrot és engedelmeskedett a küldetésnek. A próféták mind hallották az isteni szót és hűségesen közvetítették: „Így szólott az Úr”.

Azért az Ószövetség monoteizmusának tétele nem úgy szól, hogy a világ feltételez egy bölcs és szabad akarattal rendelkező Teremtőt, hanem: Ábrahám Izsák, Jákob Istene, a Mózesnek önmagát kinyilatkoztató Jahve az egyetlen Isten, rajta kívül nincs más Isten. Jahve az Úr, Jahve az Isten, Jahve az egyetlen! Mert Jahvét, aki velük szövetséget kötött, az ő történelmük folyamán olyannak ismerték fel, mint aki nemcsak a választott népnek, hanem az egész világ összes nemzeteinek és az egész történelemnek Ura és Istene. Ez az Isten, Aki velük szövetségre lépett, olyan csodálatos dolgokat művelt, hogy abból hamarosan megérthették, hogy az ő Istenük nemcsak a történelem ura, hanem egyúttal az ég és föld teremtője is.

Azt mondtuk, hogy a Biblia emberei nem a teremtményektől emelkedtek fel Istenhez, hanem Isten természetfeletti működését közvetlenül tapasztalták. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy elsősorban Jahvéval, mint a szövetség Istenével találkoztak.

b. A szövetség

A szövetség a régi keleti népeknél szent dolog volt. Esküvel és átokkal kötötték, és az istenség kezeskedett a szövetségről. A szövetség által a vérrokonsághoz hasonló kapcsolat jött létre, ezért a felek már testvérnek nevezik egymást. A szövetség nem tételez fel szükségképpen egyenrangú feleket, hisz a győztes is ajánlhat fel szövetséget a legyőzötteknek és az alattvaló is kérheti a szövetség megkötését.

A szövetség néha egyszerű kézfogással, ajándékozással, ruha- és fegyvercserével történt. Maga a közös étkezés is szövetségekötésnek számíthat.

Máskor a szövetségekötés ünnepélyesebb szertartások közt folyik le. Ilyen pl. mikor egymás vérére isszák vagy legalább is összekeverik (vérszerződés), hogy evvel is jelképezzék azt az összetartozást és testvériséget, mely a szövetség által létrejön. Babilonban és a görögöknél ismert szokás volt a szövetségekötésnek az a módja, melyről az Ábrahámmal kötött szövetség alkalmával olvasunk: az áldozati állatot ketté vágják, egymástól kissé távol a földre helyezik és közöttük a szövetséget kötő felek áthaladnak, hogy evvel is jelképezzék, milyen sors vár arra, aki a szövetséget megszegi.

Az emberekkel kötött szövetség szemlélteti azt a viszonyt is, mely Jahve és Izrael között fennáll. Ez a szövetség Istennek rendkívüli kegye, amellyel Izraelt kiválasztotta, hogy az kimondottan az Ő népe és tulajdona legyen. Ennél a szövetségnél természetesen mindig Jahve a kezdeményező. A szövetség tartalmát pedig Ózeás prófétánál így olvassuk:

„Te (Izrael) leszel az én népem
és én (Jahve) leszek a te Istened”.

E szavak azt akarják kifejezni, hogy Jahve mintegy tulajdonába és különös módon gondjaiba veszi a népet, Izrael pedig kizárólag Jahve szolgálatában áll („idegen istenei” nem lesznek) és az ő parancsait megtartja.

Az Ábrahámmal kötött szövetség és az „ígéret”

Izraelnek Jahvéval kötött szövetsége Ábrahámmal kezdődik, akinek az Úr eskü alatt számos utódot ígér és utódai számára Kánaánt, az „Ígéret föld”-jét. Az ígéret nemcsak Ábrahám utódainak szól, hanem az összes nemzeteknek, melyek az ő ivadékában megáldatnak. A szövetség teljesen Isten ajándéka, de előfeltétele a hit (Ter 15,6), azért előzi meg a szövetségekötést a parancs, hogy Ábrahám „Isten előtt járjon” és feddhetetlen legyen.

A szövetség jele és mintegy pecsétje a körülmetélkedés, mely által az izraeliták belépnek a választott nép közösségébe, és épp ezáltal az Istennel való szövetségbe.

A Sínai szövetség és a Tízparancs

Az Egyiptomból való kivonulás után az Úr Mózes által szövetséget ajánl Izraelnek és félelmet keltő természeti jelenségek között kihirdeti a Tízparancsolatot, mint a szövetség feltételeit (Kiv 20,1-17). Mikor a nép a feltételeket elfogadja, Mózes 12 emlékoszlopot állít Izrael 12 törzsének megfelelően, azután az állatok vérével meghinti a népet e szavakkal: „Ez annak a szövetségnek vére, melyet az Úr veletek mindezen igék alapján kötött”. A Sínai szövetség lényegét (Kiv 19,5) így foglalja össze: „Ha tehát majd hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, tulajdonomná teszlek minden nép között – hiszen az egész föld az enyém –, és ti lesztek az én papi királyságom és szent népem”.

Ettől kezdve Jahve Izraelnek királya (MTörv 33,15) és zászlója (Kiv 17,15). Az Úr viszont megköveteli, hogy Izrael a szent hivatáshoz méltó módon éljen. A Sínai szövetség lett Izrael alapokmánya, melyre a későbbi korok mindig visszatekintettek és többször megújították.

A szövetség teológiája

A szövetség alapja a szabadon ajándékozó isteni szeretet. A szövetség teljesen Isten műve, Isten ajándéka. Ő választotta ki Izraelt a többi nép közül és a szövetség ennek az isteni választásnak megpecsételése és záloga. A szövetség által Izrael személyes kapcsolatba kerül Jahvéval. Ezért előzi meg a szövetségekötést Isten nevének kinyilatkoztatása (Kiv 3,15), s ezért kötik a szövetséget Jahve nevére (Kiv 6,2-8). A személyes kapcsolat jele az is, hogy Jahve a nép között lakik a frigyszekrény fölött (Kiv 25,8). Isten jelenléte az ő szabadító és segítő működésében is megnyilvánul, sőt Jahvénak minden földi adománya az ő szeretetének jele és kifejezése (MTörv 7).

A szövetségből származó viszonyt az atya-fiúi viszonyhoz vagy a házastársi viszonyhoz hasonlítják. A szövetségnek megfelelő magatartást a héber Biblia „heszed”-nek nevezi, melyet a görög és latin fordítások alapján sokféleképp fordítanak: szeretet, irgalom, kegy, kegyelem, kegyelet,... de talán a legjobb és legáltalánosabb értelme: „hűség”.

Jahve hűsége (heszed) valóban teljesen ingyenes kegyelem és semmivel ki nem érdemelhető irgalom. Szabadon választotta ki Izraelt és csupa szeretetből kötött vele szövetséget. Ez az ajándékozó szeretet megköveteli Izrael részéről is a hűséget, a teljes személyes önátadást Jahvénak.

A nép az ő hűségét főleg a Tízparancsolat megtartása által mutatja ki, amelynek összoglalata a szeretet parancsa (MTörv 5,4; 11; vö. Bír 5,31). Istennek teljes szívből, teljes elméből és minden erőből való szeretetével mutatja meg az izraelita, hogy Isten parancsait nem kényszerből és szolgálai félelemből teljesíti, hanem szabadon vállalja, mint ahogy szabad döntéssel lépett a szövetségbe (Kiv 19,8; 24,3.7; Kiv 17; Józ 24,15-25).

A későbbi törvények is lényegileg a Sínai szövetséghez tartoznak, hisz az a céljuk, hogy az ember szerető önátadását megvalósítsák. – A külső cselekedet, melyet a törvény előír s melyet Isten követel, az emberi erőhöz mérten igen csekély dolog, de ez a cselekedet a belső engedelmesség és önátadás kifejezése, ezért az izraelita számára Isten előtt „igazsággá” lesz. Enélkül a belső átadás nélkül a külső cselekedet és adomány semmit sem ér, sőt Isten „utálja” azt. Ezért küzdenek a próféták oly erélyesen a külsőséges kultusz ellen.

A felebaráti szeretet és az igazságosság mutatja az izraelita Isten-szeretetének őszinteségét. A bűn elpártolás a szövetségtől, hűtlenség és „házasságtörés”, azért olyan súlyos a szövetségsejézés büntetése (Lev 26,14.33; MTörv 28,15-68).

Izrael hűtlen volt Jahvéhoz, szövetségsejézése miatt pusztult el Izrael, majd később Júda állama is. Jahve mindazonáltal megtartotta az ő hűségét. Jahvénak a szövetséghez való hűsége (heszed) az alapja annak a bizalomnak, mellyel a hívő maradék Izrael helyreállítását és a Megváltót várta.

Jeremiásnál az Úr meg is ígéri az „új szövetséget”, mely a bűnöket megbocsájtja és az Úr törvényét a szívekbe írja (Jer 31).

Ezekiel szerint Jahve új szívet ad és lelkét bensőjükbe helyezi (Ez 36,26). Ez a szövetség „örök békeszövetség lesz” (Ez 37,36), amelyben Isten közvetlenül tanítja híveit (Iz 54,10.12).

Az „Úr szolgálóiról” szóló énekekben már arról is szó van, hogy ez a szövetség kiterjed az egész emberiségre, mert az eljövendő Isten Szolgája az ő engesztelő halálával sokakat megigazulttá tesz (Iz 53,10) és az Úr üdvét a világ végéig kiterjeszti, és ő lesz a népek világossága (Iz 42,5-6; 49,8). Erre utal az Úr Jézus az eucharisztia alapításánál, mikor az új szövetség kelyhéről beszél, mely sokakért kiontatik. Így kapcsolódik a szövetség gondolata a messianizmushoz, melyről még röviden szólunk kell.

c. A messianizmus – a „messiás” szó jelentése

Messiás héber eredetű szó (másáh), ugyanazt jelenti, mint a görög eredetű Krisztus szó (Khristos). Mindkettőnek eredeti jelentése: „Fölkent”.

Az Ószövetségben olyan személyt neveztek messiásnak, akit szent kenettel felszenteltek, mint pl. a király és a pap. Itt a „messiás” még nem jelenti kifejezetten az eljövendő világmegváltót. De az ószövetségi jövendölések az eljövendőt nemcsak prófétának, hanem királynak és főpaprak (tehát „felkent”-nek) írják le. Ezért a kereszténység előtti század zsidó irodalmában a Messiás (Krisztus) név elsősorban az eljövendő világmegváltót jelenti. Ilyen értelemben használja e szavakat az Újszövetség is. A „Jézus Krisztus”, „Te a Krisztus vagy” kifejezésekben még érezhető ez a jelentés, de aztán a hellenisztikus korban „Krisztus” a Názáreti Jézusnak mintegy második tulajdon nevévé vált. A „Messiás” szó azonban megtartotta a Kr. e. századokban kialakult jelentését. Messiás tehát az Ószövetségben megígért világmegváltót jelenti.

A messiásvárás

A messiásvárás a világmegváltó és az általa alapítandó Isten országa után való vágyakozást jelenti.

Jézus korában – az evangéliumok tanúsága szerint – igen eleven volt a messiásvárás. Keresztelő Szent János idején egyesek már azt hitték, hogy ő a Messiás, de ő „megvallotta, nem tagadta és megvallotta: Nem én vagyok a Krisztus” (Jn 1,20). Mikor a hívők Jézusban felismerték a Messiást, a farizeusok és a szaddúceusok mindenféleképpen próbára akarták őt tenni, végül is a templomszentelés ünnepén a Templomban, Salamon tornácában „körülvették őt a zsidók és megkérdezték: Meddig tartasz még bizonytalanságban minket? Ha te vagy a Krisztus (a Messiás), mondd meg nekünk azt nyíltan” (Jn 10,24). A samariai asszony is kijelenti: „Tudom, hogy eljön a Messiás, aki Krisztusnak mondatik” (Jn 4,25).

A legújabb Holttenger-melletti leletek (Kumrán, stb.) is arról tanúskodnak, hogy Krisztus előtt és Krisztus korában mily erős volt a zsidóságban a messianizmus gondolata. Ez érthető is, hisz az Ószövetségnek lényeges gondolata a messianizmus.

Az „Asszony ivadéka” és az ígélet

A messiásvárásnak mintegy csíráját már a Biblia első lapjain megtaláljuk, ahol az első emberpár bűnbeeséséről és a paradicsomról szóló elbeszélést olvassuk. E szerint az elbeszélés szerint az emberiség jelenlegi helyzete nem felel meg Isten eredeti szándékának és a bűn miatt valami átok alatt áll. Isten azonban megígéri, hogy az asszony ivadéka legyőzi azt a gonosz és istenellenes hatalmat, amely az emberiséget az ő csábításával jelen szomorú helyzetébe sodorta.

Mózes első könyve, az ún. Teremtés könyve mintha csak nyomon akarná követni azt az „ivadékot”, akiben az ígéret folytatódik, a nemzetségek leírásánál mindig előbb a mellékágakat intézi el néhány szóval, hogy aztán tovább vezethesse azt az ágat, amelyben az ígéret folytatódik.

(Pl. előbb beszél Kain utódairól (Ter 4), akikre többé nem tér vissza, aztán Szet családfájáról Noéig (Ter 5). Noé utódainál is előbb Jáfetet és Kámot tárgyalja le, és aztán írja le a nemzedékek egész vonalát Szettől Ábrahámig (Ter 10).

A Teremtés könyvének egész felépítése (Mózes I. könyve) mintegy a megígért „ivadék” családfáját vette alapul, melynek kiemelkedőbb alakjai: Ádám–Szet, Noé–Szem... Ábrahám–Izsák–Jákob.

Már Noé is a Megváltónak előképe, amennyiben az ő igazságossága miatt menekül meg az emberiség egy része a vízözöntől. De aztán Noé utódai közül Szem családjában folytatódik az ígéret. Szem leszármazottja, Ábrahám kapja az ígéretet, hogy az ő ivadékában megáldatnak az összes nemzedékek (Ter 22,18). Az Ábrahámnak adott áldás Izsákra, az „ígéret fiára” (Ter 26,4k, 22,17; vö. Gal 4,23), azután Jákobra száll, akit Jahve az elsőszülött Ézsauval szemben előnyben részesít (Ter 25,23). Bár Jákobnak József volt a kedvenc gyermeke, mégsem ő lett az ígéret hordozója, mert Jákob jóvendölése szerint Júda kapja meg a fejedelmi pálcát, mely el nem vétetik tőle, míg el nem jön az, akinek a népek engedelmeskedni tartoznak (Ter 49,8k).

Júda törzsből megint Dávid házát választja ki Jahve, és Náthán próféta által ezt tudatja is a királlyal. Az ígéretek és jóvendölések tehát mindig részletesebben meghatározzák a Messiás származását, míg Ábrahámon át el nem jutnak Dávidig. Azért a rabbinikus irodalomban a Messiást egyszerűen „Dávid fiának” nevezik. Erre utal Máté evangéliumának, ennek a zsidók számára írt könyvnek első verse: „Jézus Krisztusnak, Dávid fiának, Ábrahám fiának nemzetségekönve” (Vö. Billerbeck, Mt 1,1).

Jegyzet a kiválasztottságról

A kiválasztottság gondolatán, mellyel már a szövetség tárgyalásánál is találkoztunk, egyesek megütköznek és abból akarják bizonyítani, hogy Izraelnek nem volt helyes Isten-fogalma. Természetesen a kinyilatkoztatás elején még nem volt oly tökéletes Isten-fogalom, mint a kinyilatkoztatás befejezése után. De melyikünk mondhatja, hogy tökéletes Isten-fogalma van? A mi fogalmaink csak megközelítik a megfoghatatlan isteni valóságot, csak véges emberi fogalmak a végtelen Istenről, De ha a kiválasztás teológiáját megértjük, épp az tűnik ki, hogy a Biblia kritizálóinak nincs helyes Isten-fogalmuk: nem tudják, hogy Isten abszolút Úr, aki előtt az embernek térdre kell borulni, akit imádni, azaz Isten abszolút felsőbbrendűségét el kell ismerni.

Isten teljesen szabad az ő kegyelmeinek kiosztásában. A kiválasztás az ő szuverén joga. „Azon könyörülök, akin akarok és kegyelmes vagyok az iránt, aki iránt nekem tetszik” – mondja az Úr Mózesnek (Kiv 33,19; Róm 9,15). A kiválasztás Istennek teljesen ingyenes ajándéka. A kiválasztás kritizálóinak pedig Szent Pál adja meg a feleletet: „Ember, ki vagy te, hogy perbe szállj az Istennel? Mondhatja-e a mű mesterének: Miért alkottál engem ilyennek? Vagy nem a fazekastól függ-e, hogy ugyanabból az anyagból egyik edényt díszesnek, a másikat közönségesnek készíti?” (Róm 9,20k). Minthogy a kiválasztás Isten kegye és szeretetének jele, azért a kiválasztottság tudata nem nyilvánulhat meg büszkeségben vagy mások megvetésében, hanem csakis hálás viszonzszeretetben és hűségben. Azért már a legrégebb író-próféta, Ámosz is erősen küzd Izraelnek a kiválasztottságról alkotott helytelen és erkölcstelen felfogása ellen (Ám 3,2; 6,1; 9,7).

A próféták jövendölései

A messianizmus ébrentartásában nagy szerepük volt a prófétáknak, akik a „Eljövendő”-nek személyét, működését, születésének és halálának körülményeit, megváltó szerepét mind részletesebben leírták.

Ebből a szempontból az Ószövetség olyan, mint egy hatalmas festmény, melyen nemzedékek dolgoztak. Minden próféta egy-egy új vonást rajzolt meg a Messiásról. Lássunk néhány példát:

Izajás a Messiás alakját és művét rajzolja meg csodálatos színekkel. Az Emmánuelről szóló jövendöléseiben a Messiás szüztől születik (7,14) és a Szentlélek erejével lesz megáldva (11, 1-10), az ő igazságos uralma áldás lesz a hívőkre. Világosan kifejti Isten országának általánosságát is: a nemzetek önként jönnek Jákob házához, hogy Isten tanítását hallgassák, és béke lesz a földön (2,2k). Jeremiás már az „új szövetség”-et is megjövendöli, melyben az Úr megbocsátja népének bűnét és a törvényt a szívekbe írja. Akkor már senkinek sem kell érdeklődnie Jahve után (Jer 31). Ő beszél először a Messiás papi funkciójáról: A Messiás az Úrhoz közeledik, mint a nép képviselője és közvetítője.

Ezekiel jövendöléseiben az „örök békeszövetség”-ről olvasunk. A mostani királyság megszűnik, és eljön az, akinél a jog van.

Izajásnak egy késői tanítványa Isten Szolgájáról beszél, aki tanításaival és engesztelő halálával sokakat megigazulttá tesz (Iz 53,10), ő lesz a népek világossága és az Úr üdvét a világ végéig kiterjeszti (Iz 42,5-6; 49,8).

Zakariás az Úr nevében megígéri Zorobábelnek, hogy az új templomot, melynek alapjait letette, felépíti (4,6-10), de ez csak záloga és előjele annak, hogy az Úr elküldi a Messiást, aki Zorobábel sarjadéka lesz (6,12). A messiási zoltárok a Messiás királyi, papi működését, szenvedését és halálát jövendölik meg.

A messianizmus forrása

Nem sorolhatjuk fel az összes messiási jövendöléseket, hanem feltesszük a kérdést, honnan eredhet Izraelben ez a biztos tudat az eljövendő Messiásról. Egyesek a Sínai szövetségben jelölik meg a messianizmus forrását, mások Izrael egyedülálló istenfogalmában keresik az egész messianizmus csíráját. E három dolog azonban sokkal szorosabban összefügg egymással, mint első tekintetre látszik.

Az egyetlen élő, igaz és természetfeletti Istenbe vetett hit alapja az Isten országa várásának. Ugyanez az élő Isten, aki Izraelt kiválasztotta, záloga és biztosítéka Izrael helyreállításának és az új szövetségnek. De már a Sínai szövetség előtt, a pátriárkák korában, éppen Ábrahám, Izsák és Jákob kiválasztása alapján élt a tudat Izraelben, hogy Isten törődik az emberek üdvével. Már ők is várták Isten országát és már Jákob is királynak írja le a Messiást (Ter 49,10).

A monoteizmus, a szövetség és a messianizmus szorosan összefüggnek tehát, közös gyökerük a személyes találkozás az élő Istennel, aki egyes kiválasztott embereknek kinyilatkoztatta önmagát, aki szövetséget kötött és megígérte, hogy jön majd valaki, aki megalapítja Isten országát.

A Biblia mindhárom alapgondolatának forrása az isteni kinyilatkoztatás. A szövetségben Isten kinyilatkoztatta magát, mint egyetlen élő Isten. A szövetség Istenének hűsége (heszed) már csírájában foglalja a messiási ígéretet is, ez a csíra aztán mindig új és új kinyilatkoztatásokkal (jövendölésekkel, ígéretekkel) bővülve fejlődött ki Izrael hatalmas Messiás-várásává.

d. A beteljesülés és az új szövetség

Az Ószövetség lényege tehát egy ígélet, egy előkészítés, egy jövődőlés, mely egyedül Jézus Krisztusban valósul meg. Az Újszövetség lényege és központi gondolata pedig épp ez a beteljesülés: ami századok óta megígértetett, amire vártunk, íme elérkezett. Amit megjövendöltek, beteljesedett. Jézus a Khrisztosz, vagyis Jézus nem más, mint a megígért Messiás. Benne és általa elérkezett Isten országa. Ezért nevezik az új szövetség hirdetését evangéliumnak, azaz jó hírnek, ezért hatja át az egész Újszövetséget a beteljesülés örömmámora. Ebben az örömben azonban egy-egy szomorú hang is vegyül, mert az Ige „a tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be” (Jn 1,11). Ezért a Messiás az üdvösséggel együtt ítéletet is hozott. „Az ítélet pedig ez: A világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert gonoszat cselekedtek. Mindaz, aki gonoszat cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy nyilvánosságra ne jussanak cselekedetei” (Jn 3,19k).

Összefoglalás:

Az Ószövetség könyveiből csodálatos dolgokról értesülünk. Egy kis népnek ősatya, Ábrahám, Hammurabbinak a nagy babiloni törvényhozónak korában az egy igaz Isten hívását és ígéletét hallva, kivándorolt a sokisten-hívó Úr városából. Ábrahám, Izsák és Jákob Istene a Sínai hegynél szövetségre lép Jákob fiaival, egy félnomád néppel, mely épp most szabadult meg az egyiptomi rabszolgaságtól, és nekik adja az Ábrahámnak ígért földet, Kánaánt. Ez a kis nép, melynek területén az egyiptomi, hetita, asszír, babiloni, perzsa, görög és római birodalmak vívták élet-halálharcukat, több mint egy évezredig fenntartja magát az ókori birodalmak ütközőpontján.

Ez a nép választott népnek tartja magát: csak neki van személyes kapcsolata és szövetsége az egyetlen élő Istennel (Jahvéval), akinek neve is kifejezi, hogy ő az egyetlen AKI VAN, szemben a pogány istenekkel, akik nincsenek; szemben az emberi uralkodókkal, akik csak voltak és lesznek. Csak neki vannak igazi prófétái, akik által ez az élő Isten szól hozzájuk, megfeddi és ígerekkel biztatja őket. Ez a kis nép, mely annyi szenvedésen ment át, egy történelembölcseletet és történelem-teológiát dolgoz ki, és nemcsak azt állítja, hogy a történelem értelmét megmagyarázza, hanem azt is, hogy az emberiség történetében neki különleges szerepe és hivatása van. Neki kell a bálványimádó környezetben az egyistenhitet fenntartania és az ő ivadékában, Ábrahám fiában és Dávid fiában megáldatnak az összes nemzetek.

Az egész Ószövetség egy ígélet, egy nagy várakozás: folyton növekvő, fejlődő várakozás ez után az Áldás után, ez után a megváltás után. Sőt vágyakozás Valaki után, akiben az összes nemzetek megáldatnak, aki az első asszony ivadéka, aki a Mózesnek megígért próféta, aki Ábrahámnak és Dávidnak fia, de egyúttal a Szűz fia is, akinek neve Emmánuel, vagyis „Isten velünk”.

Az Újszövetség nem más, mint felelet erre a várakozásra. Megjelenik egy férfiú, aki a benne beteljesült jövődölésekre és csodáira hivatkozva kijelenti, hogy ő a megígért Megváltó, s akik benne hisznek, azokban megvalósulnak a messiási ígerek, mert benne elérkezett az Isten országa. Az Ószövetség az ígélet, az Újszövetség a beteljesülés. Az Ószövetség a vágyakozás, az Újszövetség az örömhír. Ez az örömhír az egész Újszövetség lényege, mely mind a négy evangéliumot áthatja, Máté evangéliuma pedig nem is tűzött más célt maga elé, minthogy bizonyítsa: Jézus a próféták által megígért Messiás. Ez a beteljesülés azonban messze felülmúlja az ígéletet és várakozást. Jézus Krisztus nemcsak az Istentől küldött Megváltó, hanem cselekedeteire (csodáira) hivatkozva azt is kinyilatkoztatta magáról, hogy ő az élő Isten egyszülött Fia, Isten személyes Igéjének megtestesülése, Isten valóságos megjelenése emberi

alakban. Így benne tökéletesen megvalósult az, amit Izajás megjövendölt, Ő az Emmánuel, Isten velünk.

A köztünk megjelent Istenember a megváltás folytatására és az Áldás szétesztására Egyházat alapít, amelyre rábízta isteni tanítását.

A Biblia az emberiség üdvösségéről szóló könyv.

Az üdvösség feltétele a hit. Ez a hit azonban nem pusztán valaminek „igaznak tartása”, nem valamely igazságnak elméleti elfogadása, hanem személyes találkozás az önmagát kinyilatkoztató Istennel. Szeretetszövetségre lépni Istennel, azzal a hűséggel (heszed), amellyel ő is hűséges az ő szövetségéhez.

Micsoda mélység és mily hosszú az út: Jahve szövetségétől egy beduin bandával, mely biztosítani akarja maga számára Kánaán földjét – Jézus választottjainak szeretetszövetségéig. Pedig a két szövetség közt belső folytonosság van. Szent Pál bőven kifejti, hogy az Ábrahámnak adott ígéret azoknak szól, akik hisznek Jézus Krisztusban (Róm 4; Gal 4). Jézus Krisztus ott áll már az Ószövetség elején, mert ő az Asszony ivadéka, aki eltörpíti a sátán fejét.

Jézus Krisztus a kinyilatkoztatás hatalmas épületének nemcsak kupolazáróköve, hanem alapköve is.

5. A Biblia szent könyv

Ha az eddig mondottakat pusztán a valláslélektan és vallásfenomenológia szempontjából tekintjük (mint mondottuk, ezek profán tudományok), akkor a Bibliát szent könyvnek kell tartani. Nézzük ezt egy kicsit részletesebben.

a. A „szent” fogalma a vallástudományokban

A vallástudományokban Rudolf Otto után szentnek nevezzük azt a titokzatos, idegenszerű dolgot, mely vallásos élményeknél lép tudatunkba, és egyéb tapasztalatainkkal összehasonlítva úgy érezzük, hogy nem a tapasztalati világ hozta létre bennünk ezt az élményt, hanem valami „más”. Éppen ezért a „szent” valami titokzatosat, más létsíkba tartozót, e világon túlit, előttünk rejtett dolgot jelent, mely mindig misztérium, azaz titok.

Ezt az élményt nem is tudjuk a tárgyából, a „szent”-ből, az „egészen más”-ból meghatározni, hanem azokból a hatásokból, érzésekből, amelyeket ez az „egészen más” bennünk ébreszt.

Ilyen élmény van. Ez vallástörténeti és valláslélektani tény, mely tudományos magyarázatra szorul. Tény, hogy az emberben van valami képesség az „egészen más”-nak, a szentnek megtapasztalására. Akik a látható világon kívül minden valóságot tagadnak, azok igen bonyolult kimagyarázkodásokkal igyekeznek megoldani ezeket a misztikus élményeket.

„Mysterium tremendum et fascinansum”

A szent megtapasztalása által keltett élmény minőségileg egészen más, mint azok az érzések, amelyeket az evilági dolgok keltenek bennünk. A „szent”-tel való találkozásnak kettős hatása van: vonzódás és visszariadás, kíváncsiság és félelem. Ezért nevezi R. Otto a szentet „mysterium tremendum et fascinansum”-nak, azaz olyan titoknak, amely megigéz és megrémít egyszerre. A szent tehát valami félelmes és mégis vonzó titok.

„Szent borzadás”

Az első hatás a félelem – de különös félelem, minőségileg más, mint pl. a rablóktól vagy evilági veszélytől való félelem (nem timor, hanem horror vagy stupor, mint az angol awe). Ezt a hatást nem is nevezhetjük másnak, mint „szent borzadásnak”. Az igazi vallásos élményben (a „szenttel való találkozásban”) az egész létet átfogó tiszteletteljes félelem és remegés hatja át az embert az előtt a kimondhatatlan titok előtt, melyet éppen megtapasztal. Átérti létrendbeli kicsinységét, tökéletlenségét, gyöngeségét, végtelenségét, tehetetlenségét, semmisségét, függését és kiszolgáltatottságát. Megsejti, hogy ő egész létében ennek a most tapasztalt egészen másnak van alárendelve és kiszolgáltatva. Átérti saját erkölcsi kicsinységét, bűnösségét is. Ha ezt az élményt végigelemezzük, látjuk, hogy ez a félelem végeredményben nem más, mint a teremtmény remegése az Úr, az Alkotó előtt, a bűnös félelme a Szent előtt.

„Szent igézet”

Ugyanakkor azonban, amikor a szent megtapasztalása bizonyos rémületet kelt, van benne valami megigéző, elbűvölő is, mely magához vonz. Ennek az igézetnek a tárgyát sem tudjuk szavakkal kifejezni, de annak szépségét, kedvességét, fönségét nemcsak érezzük, hanem azt is tudjuk, hogy ez a szépség és kellemesség nem e világ szépsége, hanem valami egészen más: kimondhatatlan és megnevezhetetlen Titok. M. Eliud vallástörténész szerint a szentnek megtapasztalása mindig a kinyilatkoztatásnak és a természetfeletti jelenésnek jellegével bír. Igazi revelációként hat, és olyan, mint egy epifánia, vagy teofánia (Isten-megjelenés).

„Az egészen más”

Ezek szerint az igazi vallásos élmény („a szentnek megtapasztalása”) nem más, mint egy a tapasztalati világunktól független más világnak megjelenése tudatunkban. – Ez az élmény természetes tárgyakhoz és jelenségekhez is kapcsolódik, de az élményt oly körülmények kísérik, mint maga a természetes jelenség vagy annak szemlélője. Ezek a körülmények nyilvánvalóvá teszik, hogy a természeti erőkn kívül titokzatos módon az „egészen más” is jelen van. A szent élménynek elemzése után az újabb vallásbölcselet szentnek nevezi a vallásos élmény tárgyát: azt a legfőbb hatalmat, melyet az ember teljes odaadással tisztel, azt a hatalmat, amely ősforrása az igaznak, a jónak, a szépnek: maga a legfőbb érték, a legfőbb jó.

(A teológia ezt egyszerűen úgy fejezi ki, hogy elsősorban Isten szent és ő minden szentség forrása, másodsorban szentnek nevezük mindazokat az evilági dolgokat, melyek különös kapcsolatban vannak Istennel. A szentség egyszerűen: unio cum Deo, egység Istennel. De mi itt inkább a profán vallástudományok kifejezéseit és megállapításait alkalmazzuk a Bibliára.)

b. A „szent” fogalmának alkalmazása a Bibliára

A Bibliát a vallástudományok azért tartják szent könyvnek, mert a Biblia „szent élményekről” számol be. És valóban, a „mysterium tremendum et fascinans” a félelmetes és megigéző titok megtapasztalásának épp a legjellegzetesebb példáit találjuk a Bibliában. Ilyen pl. Mózes élménye a csipkebokornál (Kiv 3) vagy a Sínai hegynél. Ilyen Izajásnak nagy meghívás-látomása, ahol a Legszenetebb megjelenésére a próféta először megrémülve felkiált: „Jaj nekem, végem van, mert tisztátalan ajkú ember vagyok...” – de azután a látomás lenyűgöző hatására önként felajánlja magát a nehéz küldetésre: „Íme itt vagyok, engem küldj” (Iz 6). Ez az élmény oly nagy hatással van rá, hogy a próféta egész életét és sorsát meghatározza.

Hasonló élményeken mentek át a többi próféták és az Ószövetség szent emberei is. Az Újszövetségben Jézus személye az, akiben az emberek a szent jelenlétét megtapasztalták. Péter

a csodálatos halfogásnál (Luk 5) ezt a félelmetes tikit tapasztalta meg, mikor rémulten felkiáltott: „Menj ki tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram!” Ez a félelem azonban nem távolítja el őt Jézustól, sőt épp e szavakkal veti magát teljesen Jézus lábai elé. A kafarnaumi százados is épp akkor fejezi ki legszebben hitét és bizalmát, mikor megvallja: „Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj...”. Saul is remegett és álmétkodott („tremens et stupens”), mikor a damaszkuszi úton Krisztus megjelent neki, de ugyanakkor teljesen Krisztus szolgálatába állt e szavakkal: „Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?” (Csel 9). Azóta folytatódik ez a megremegés és odaadás, ez a tiszteletteljes félelem mindazokban, akik Krisztussal találkoznak. Remegés a titokzatos természetfeletti megjelenése előtt. De ebben a remegésben már benne van a hit és a teljes odaadás is.

Jézus: a megtestesült szentség

Éppen az emeli a kereszténységet minden más vallás fölé és a Szentírást minden más könyv fölé, hogy abban nem valami szent tanítás vagy vallásos elmélet van, hanem egy történeti folyamat leírása, melynek csúcspontja Jézus Krisztus. Buddha és Mohamed is vallásalapítók voltak, de az ő vallásukban nem az ő személyük áll a központban, hanem az ő tanításuk.

A kereszténységben viszont még a vallásos elméletnek és az áhítatnak is központi tárgya Jézus Krisztus, mint ahogy a Bibliának is egyetlen központja Jézus Krisztus személye, akiben maga a Szentség testesült meg.

Jézus, a szent ember

Jézus Krisztus úgy áll előttünk az evangéliumban, mint igazi ember. Egészen ember, hozzánk hasonló. Mégis mindnyájunk fölött áll. Mikor a szegényeket vigasztalja, a betegeket gyógyítja, mikor gyerekeket gyűjt maga köré, egy szegény mátkapárral asztalhoz ül, vagy mikor barátaival könnyezik, mindig egészen ember a szó legnemesebb értelmében. Minden emberi cselekedetében és szenvedésében tiszta és feddhetetlen. Jóságos és szelíd minden gyengeség nélkül, bátor és erélyes minden durvaság nélkül. Ebből a szempontból is ő a fő az emberiség testén. Jézus embersége Izrael népéből sarjadt, még sincs rajta semmi egy nép vagy faj korlátozottságából. Minden faj és minden nép, minden kor és minden állapot példaképe ő.

Az a kép, amelyet az evangélisták Jézusról festettek, oly fenséges, hogy ebből is felismerhetjük, hogy azok az egyszerű emberek nem tudtak volna saját képzeletükből ilyen szabad és erőteljes, ilyen nagy és ragyogó emberi alakot megrajzolni, ha nem találkoztak volna vele az életben.

Jézus „az egészen más”-nak megjelenése

És ebben a tiszta emberségben mennyi isteni vonás nyilvánul meg! A Jézus emberségében megjelenő „szent”-től való remegés és a hozzá való vonzódás számtalan példáját olvassuk az evangéliumokban. Azok a „jelek”, melyek által az ő természetfeletti személyisége nyilvánvalóvá vált, az egyszerű hívőkben az odaadást és a szeretetet váltották ki, a konok hitetlenekben pedig az elkeseredett gyűlöletet.

De azután Jézus kilép az evangéliumok keretéből, földi életének időhöz kötöttségéből. Az egymást követő korok emberei elé áll és megkérdezi tőlük is: „És ti kinek tartotok engem?”

Ő még évszázadok múlva is az a titokzatos lény, aki félelmet kelt. Ő az a szeretetreméltó egyéniség, aki magához vonzza az embereket. Milliók és milliók vannak, akiket titokzatos szálak fűznek ehhez a Jézushoz, olyan szálak, amelyeket sem Caesarok kardja, sem a kritika éles bonckése nem tud elvágni, mert a Szent-tel való találkozás és az Istennel való kapcsolat nem „testen és véren” alapul, nem is a mindenkori tudományos álláspont függvénye, hanem

Isten kegyelmi működése a léleknek legbensőbb rejtekében. Ez az, amit a misztikusok scintilla animae („lélek szikrája”) vagy apex mentis névvel neveznek, és amelyet sem erőszak, sem kritika meg nem közelíthet.

Jel, amelynek ellene mondanak

Mindig lesznek emberek, akik azt kiáltják: „Feszítsd meg őt”, de mindig lesznek olyanok is, akik lábát csókolják és illatos kenetet öntenek rá. Mindig lesznek, akik kemény beszédnek tartják az ő tanítását, de lesznek olyanok is, akik felkiáltanak: „Uram, kihez menjünk? Az örök élet igéi nálad vannak!” (Jn 6,69). Mindig lesznek Saulok, akik az ő nevét és az ő híveit üldözik, de lesznek Pálok is, akiket semmi sem tud elszakítani Krisztus szeretetétől. Gyakran ugyanazok válnak leghívebb követőivé, akik előbb legádázabb üldözői voltak.

A kereszténység története annak a szent titoknak, annak a myterium tremendum és fascinans-nak története, amely Jézus Krisztus istenemeri alakjában megnyilvánult, és amely az evangéliumok által isteni fényként árad az emberiségre.

c. A Biblia szent élmények forrása és döntés elé állítja az embert

Ezzel már át is tértünk egy másik okra, amely miatt a Bibliát szent könyvnek nevezik. A Biblia ugyanis nemcsak szent élményekről számol be, hanem ilyen élmények forrása is.

A Biblia története az a keret, az a tér, amelyben a lélek találkozik Istennel. Nemcsak teremtőjével és Urával, nemcsak a természet alkotójával, hanem a hozzá leereszkedő isteni fölséggel és szentséggel. Aki pusztán emberi műnek tartja a Bibliát, az is találkozik Jézussal, és döntenie kell, hogy elfogadja-e Őt vagy elutasítja-e. Az elfogadás a hit, mely dönt üdvünkről, életről-halálról. Aki hisz, az „nem kerül ítéletre, hanem már átment a halálból az életbe” (Jn 5,24). Viszont „aki nem hisz, azt már elítélte, mert nem hitt Isten egyszülött Fiában. Az ítélet pedig ez: A világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert gonoszak voltak tetteik” (Jn 3,18-19). A megtestesült Szenttel való találkozás és üdvünkről való döntés ad a Bibliának örök időszerűséget.

A bűnös emberhez leereszkedő Szentség

Lehet a Bibliában leírt bűnökből és botrányos jelenetekből s főleg kiragadott mondatokból egy egész világtörténeti botránykrónikát is összeállítani. Hisz a Bibliának főtémája a bűnös emberiség megváltása, főszereplője pedig az a Jézus, aki elveszi a világ bűneit. Aki azonban kellő lelkülettel olvassa a Bibliát, az még a bűnök és botrányos jelenetek olvasásában is találkozik Istennel. Azok a botrányos jelenetek, melyekről a Biblia beszámol, valóban sötét pontok az emberiség történetében. Az ember erkölcsi életének mélypontjai – de ugyancsak az Isten leereszkedésének is mélypontjai, s így megmutatják Isten megváltó irgalmának mélységét.

Épp az a Biblia sajátossága, hogy nemcsak Istennek fellegekben lévő szentségét állítja elénk, hanem azt a szentséget, amely leereszkedik a bukott emberhez, hogy őt felemelje. Azért, mikor a Bibliát olvassuk, valamiképp a saját életünk történetét látjuk: Dávid bűnében, Péter árulásában saját bukásainkra és hűtlenségeinkre ismerünk rá, s mintegy Nátán próféta kiált felénk az Írásból: TU es ille vir. TE vagy az ember (Kir 12).

Bűnösségünk átérzésében már benne rejlik a Szenttől való félelem és a szentség utáni vágy is: így saját elesettségünk lesz a kiindulópont az Istenhez való emelkedéshez (Vö. De profundis zsoltár).

Összefoglalás

A Biblia – ha pusztán emberi műnek tartjuk is – szent könyv, mert üdvösségünknek és az isteni kinyilatkoztatásnak történetét írja le. A vallástudományok szempontjából is szent könyv, mert szent élményekről számol be és szent élményeket ébreszt.

C) A Biblia szent könyv – szerzőjét tekintve

Eddig a Bibliával pusztán mint emberi művel foglalkoztunk. Megállapítottuk, hogy vallásos könyv, szent könyv. Láttuk, hogy vallástörténetileg is kiváló mű, de azt sem hallgattuk el, hogy tele van emberi gyarlóságokkal.

1. A Biblia Isten szava

Aki pusztán emberi művet lát a Bibliában az nem is botránkozhat meg azon, hogy ezek az írások a mi tudományos és vallásos elképzeléseinkhez viszonyítva igen alacsony fokon állnak. De a hívők nemcsak vallásos emberektől reánk maradt irodalmi terméknek tartják a Bibliát, hanem határozottan azt állítják, hogy a Biblia Isten szava, Isten üzenete az emberiséghez.

Mózesnek még megbocsáthatom, hogy fogalma sincs a csillagászat és a geológia mai eredményeiről, Dávidnak is elnézhetem, hogy zsoltáraiban nyoma sincs a keresztény ellenszerezetnek. Egy ókori szemita nép lelkesítheti kortársait olyan regényes elbeszélésekkel, mint Tóbiás, Judit vagy Eszter könyve..., de ha mindezekben Isten szavát, üzenetét kell látnom, mellyel Isten az egész emberiséget tanítja, akkor mégis valami mást, valami tökéletesebbet várok. Ezeknek a nehézségeknek elosztatására tudnunk kell, hogy milyen értelemben Isten szava a Biblia... Itt már a hit területére lépünk, ahol a profán tudományok nem segíthetnek bennünket. Érveink és bizonyítékaink teológiai, dogmatikus érvek, de maga a hit Isten ajándéka, amelyet tisztelettel kell fogadnunk és megőriznünk.

Előbb egyszerűen kifejtjük a hívő felfogást a Bibliáról, mint Isten szaváról. Itt semmit sem „bizonyítunk”, hanem egyszerűen ismertetjük a helyes hívő felfogást, melyet mindenkinek ismernie kell. Az ezután következő dogmatikus részben hozzuk azokat az érveket, melyek alapján a hívő ember elfogadja a Biblia isteni sugalmazottságát: azt a kinyilatkoztatott igazságot, amelyet az Egyház Jézus Krisztustól az apostolok által kapott.

2. Milyen értelemben „Isten szava” a Biblia?

A hívő felfogás a Bibliában nem valami égből aláhullott könyvet lát, hanem valóságos, köztünk élő emberek által küldött üzenetet. Ezért annak is nagy tisztelettel és megértéssel kell viselkednie a Biblia emberi oldalával szemben, aki abban Isten üzenetét keresi. Isten ugyanis a történelem forogatógépében élő és tevékenykedő egyének által szólt az emberiséghez, akik környezetükkel és annak gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális intézményeivel, szokásaival a legszorosabb kapcsolatban voltak, népük és koruk eszmeáramlataival, lelkeségével és annak kifejezési formáival, beszédmódjával, stílusával teljesen egybenőttek.

Az isteni üzenet térben és időben pontosan meghatározható pontokon hangzott el. És ez nemcsak azt jelenti, hogy az üzenet valóságos történeti személyekhez szólt, hanem azt is, hogy valóságos, konkrét élő személyek ajkán hangzott el, vagy azok kezeiről át közölte azt az Isten az emberekkel. Ámde nemcsak az ember ajka vagy keze állt az Isten szolgálatában, hanem annak egész egyénisége, egész lelke, értelme, képzelő tehetsége is. Szóval az egész ember az ő életfelfogásával, kultúrájával, szenvedélyeivel Isten eszköze volt az üzenet közvetítésében.

A hívő felfogásban tehát egyrészt azt kell kihangsúlyozni, hogy a Szentírás nemcsak emberi mű, hanem isteni mű is, másrészt azt sem szabad sohasem szem elől téveszteni, hogy a Biblia nemcsak isteni mű, hanem teljesen emberi mű is. Isten gondolatának emberi szóban való megtestesülése.

3. A Biblia, mint isteni mű

A hívő felfogás szerint a Bibliában Isten szól az emberiséghez, de emberek által és teljesen emberi módon szól (per homines et more humano, mondja Szent Ágoston). Ezért a Szentírás emberi szempontból semmiben sem különbözik akármilyen ókori irodalmi terméktől, csak abban, hogy azonkívül, hogy teljesen emberi mű, egyúttal isteni mű is. És nemcsak azért, mert ezeket a könyveket olyan vallásos etosszal írták, hogy több ezer év múlva sem tudja magát kivonni annak lenyűgöző és Istenhez felemelő hatása alól senki sem, aki azt egyszerű lélekkel és elfogulatlanul olvassa. Nem is csak azért, mert fenséges egyistenhitével és erkölcsi követelményeinek mindig fokozódó emelkedettségével messze fölülmúlja a korabeli egyéb vallásos irodalmi termékeket is. Még azért sem, mert utólag az Egyház szentnek és csalhatatlannak nyilvánította, vagy akár maga Isten a benne lévő jövendölések beteljesedése és csodák által jóváhagyta, s így mintegy kezességet vállal értük. (Ezáltal csak csalhatatlan lenne az Írás, de még nem lenne Isten szava.) A Biblia azért Isten szava, mert abban Isten indítására emberi szerzők Isten gondolatát, Isten üzenetét, Isten tanítását írták le és írás közben is különös isteni gondviselés őrködött felettük, nehogy tévesen, helytelenül közvetítsék az emberek számára az Isten gondolatát. Ezeknek az embereknek történelmi visszapillantásaiban, vágyakozásaiban és imáiban, ezeknek az elbeszéléseiben, oktatásaiban, feddéseiben és tanúságtételeiben nemcsak az ember szól a kortársaihoz, hanem maga Isten szól az egész emberiséghez. Istennek ezt a működését, amelyben gondolatait emberek által közli, nevezzük isteni sugalmazásnak.

4. Az emberi szerző Isten eszköze

Ha Isten emberek által közli gondolatait, akkor az ember Isten eszköze. Most csak arról kell tárgyalnunk, milyen értelemben és milyen mértékben eszköze az ember az isteni gondolatközlésnek. A primitív rabbinikus felfogás szerint Isten – akár emberi alakban megjelenve, akár anélkül – az egyes mondatokat és szavakat súgta vagy diktálta a szent író fülébe (mechanikus diktálás). Nem tagadjuk az ilyen vagy legalább ehhez hasonló isteni gondolatközlés lehetőségét, mert a misztika történetében olvashatunk ilyen esetekről. De a Szentírás sugalmazásánál erről nem lehet szó, mert ott a szentírók valóságos szerzők: ezt és ezt a zsolnárt Dávid írta... Az Emmánuelről szóló jövendöléseket pedig Izajás. Ámde, ha Isten mindent szó szerint diktál, akkor a szentírók nem szerzők, hanem egyszerű írnokok lennének.

Ugyanezen ok miatt nem lehet a sugalmazást úgy értelmezni, mint a mantisták (a szentatyák korában működő szekta hívei) gondolták. Szerintük ugyanis Isten lelke oly rendkívüli állapotba („transz”-ba) ringatta a szentírót, hogy az értelmét elvesztette, és így az isteni értelem működött volna a szentíró alsóbb képességei (képzelete, idegrendszere, izmai) által. Így nem az egész ember, hanem annak csak alacsonyabb rendű képességei lennének Isten eszköze. Ez esetben a szentíró nem szerző, hanem értelmetlen eszköz lenne. Az ilyen magyarázatok ellen erősen küzdöttek a szentatyák. Pl. Aranyszájú Szent János kifejti, hogy az ördögtől megszállott jósök és jósnők elvesztik értelmüket, de Isten nem így működik a lélekben, hanem annak minden képességét és azok működését meghagyja.

A sugalmazásnál az egész ember Isten eszköze, főleg annak értelme, amelyet Isten megvilágosít, és az ember akarata, amelyet Isten az írásra ösztönöz, de azonkívül összes testi-lelki képességei is, amelyek ezt az ösztönzést végrehajtják. Istenen kívül senki sem tud ennyire szolgálatába állítani egy értelmes lényt, de Ő viszont legfőbb hatalmánál fogva az értelmes lényt értelmes eszközként is tudja használni. Így kell érteni azokat a hasonlatokat, amelyekkel a szentatyák a sugalmazást megvilágítják. Pl. Isten ír Mózes által. Mózes a toll Isten kezében. Ez a hasonlat azt fejezi ki, hogy Mózes eszköz volt Isten kezében, de értelmes eszköz volt.

Amint a toll tulajdonságai meglátszanak az íráson, úgy Mózes szellemi tulajdonságai is felismerhetők az ő művén. A szentatyáknak kedvelt hasonlata a sugalmazás személtetésére Dávid lantja is. A szentíró ilyen hangszer Isten kezében. Isten szavát csak azon a hangon keresztül halljuk meg, melyet az ember ad az Isten ujjának érintésére. Ezek a képek természetesen csak gyöngé hasonlatok, melyeket jól kell érteni. „Isten ujjának érintése” nem anyagi érintkezés, hanem az ő lelkének élő lehelete, mely megremegetteti az ember élő húrjait az ő legtitokzatosabb rejtekében. A hasonlat azt fejezi ki, hogy épp a szentírónak szellemi tulajdonságai, kultúrája, felfogása, képzeletvilága az, ami a hangszer különleges hangjához hasonlít, amelyet a hangszer mindig visszaad, akármit és akárhogy is játszik rajta az Isten.

5. A Biblia teljesen emberi mű is

Ebből az következik, hogy a Biblia teljesen emberi mű is. Ugyanaz az írás, amely Isten szava, egyúttal ókori szemita írók terméke. Nincs is a Szentírásnak két értelme, egy emberi értelem és egy isteni értelem, hanem csak egy értelme van, és ez éppúgy emberi, mint isteni, mert Isten épp ezek által az emberi szavak által akarja közölni az ő gondolatát. Ha tehát a Bibliában Isten szavát meg akarom érteni, akkor az emberi szerző szavát is meg kell értenem. A Biblia megértéséhez tehát mindarra a tudásra szükségünk van, ami akármilyen más hasonló irodalmi termék megértéséhez szükséges. Amint nem értheti meg a Szentírást és annak irodalmi és kulturális hatását az, aki nem tudja, hogy miért és mennyiben tartották és tartják a Bibliát Isten szavának, éppúgy nem értheti meg a Szentírásból Isten szavát az sem, aki nem veszi figyelembe, hogy a Biblia egyúttal egy ókori szemita nép irodalmi hagyatéka, aki figyelmen kívül hagyja, hogy a Szentírás emberi mű is.

Ha Isten nekem Mózes által vagy a tarzusi Pál által akarja közölni mondanivalóját, akkor nekem Mózeset és a tarzusi Pált kell megértenem. Szinte együtt kell nevelkednem vele a fáraó udvarában, látnom kell az ő lelkével a civakodó fajtestvéreket, együtt kell vele menekülnöm Mádián földjére, látnom és hallanom kell a csipkebokornál történeteket, remegve kell hallgatnom Jahve nevének kinyilatkoztatását és lelkesen vállalnom kell a küldetést, azután vitatkoznom kell a fáraóval és a keménynyakú héberekkal, majd 40 évig vándorolnom kell a néppel a pusztában, törvényt kell vele ülnöm peres ügyekben. Ha meg Izajást akarom megérteni, akkor arról kell álmodnom, amiről ő álmodott... Általános elvként kell kimondanunk: Aki meg akarja érteni a Bibliát, annak az emberi szerzőt kell megértenie.

6. A Szentírás emberi mű – a Biblia és a megtestesült Ige

A mondottakból világos, hogy a Szentírás sem nem pusztán emberi, sem nem pusztán isteni mű, hanem istenemberi mű. Ebből a szempontból joggal hasonlítják a Szentírást a megtestesült Igéhez. A szentatyáknak ezt a kedves hasonlatát nem árt egy kissé bővebben kifejteni.

Jézus Krisztusban az Isten egyszülött Fia, a személyes isteni Ige lett testté: A Szentírásban Isten gondolatai a kimondott és leírt emberi szó testét, alakját veszik fel. Jézus istensége nem jelenti azt, hogy Jézus nem volt ugyanakkor ember is. Hiszen nemcsak valóságos teste volt, hanem emberi lelke is, emberi akarata, emberi kegyelmi élete is volt. Egyszóval Jézusnak az istenségétől különböző teljes emberi természete volt, amely által a történelem folyamán köztünk megjelent, és a bűnt kivéve minden emberi gyarlóságunkat hordozó, teljes értelemben korának és környezetének embere volt. Ugyanígy a Szentírás is valóságos emberi irodalmi mű, emberi szellem terméke, mely konkrét történeti miliőben keletkezett. Korának és környezetének szellemi és főleg irodalmi hatása alatt álló, az akkori világnézet és elképzeléseket tükröző – de sokszor egyéni elképzeléseket és szenvedélyeket is eláruló – irodalmi termék.

Szépen fejti ki a párhuzamot G. Closen „Wege in die Heilige Schrift” című művének bevezetésében. Jézusban az ő kortársai csak az embert látták, legfeljebb megsejtették, hogy van ebben az emberben valami fény és izzás, mely nem ebből a világból való. De csak hittel lehetett felfogni, hogy ez az ember egyúttal az Isten egyszülött Fia, aki egylényegű az Atyával. Így a Szentírásban is csak ókori irodalmi művet látunk, melyben néha valami isteni fény villan fel. De csak a hitből tudjuk, hogy ezek az írott szavak Isten szavai. Isten igéjének mindkét megtestesülésében emberek is közreműködtek az isteni és emberi elem kegyelmi egyesülésének létrehozásában. Krisztus megtestesülésénél a legszentebb Szűz volt a közreműködő. Ő foganta a Szentlélektől Isten megtestesült Igéjét. A Szentírásnál az apostol, az evangélista vagy a próféta működött közre. Ő is a Szentlélektől foganta Isten igéjét, gondolatait. Mária és a szentírók magukból adták ehhez testüket, vérüket. Ezért a Názareti Jézus is bizonyára hasonlított az ő szentséges Anyjára. Aki találkozott kettejükkel Názáret utcáin, az látta: ez anya és gyermeke. Ugyanígy volt ez a szellemi gyermeknél is, mellyel a próféták és az evangélisták ajándékozták meg a világot. Ez a szellemi gyermek megfelelt azon ember lelkületének, aki által Isten azt létrehozta: hasonlított reá. A Szentírás egy-egy könyvének egyéni értékei alapján következtethetünk az emberi szerző sajátos jellemére. Egészen ennek az embernek szellemi gyermeke és mégis Isten szava, ahogy Mária gyermeke is anyjának fia volt és mégis „Isten Igéje”.

Amint Jézus Krisztusban nem lehet elválasztani az istenséget az emberségtől, de összekeverni sem lehet a két természetet, úgy a Bibliában sem lehet azonosnak tekinteni az isteni és emberi elemet, de nem is lehet elválasztani az isteni tartalmat az emberi formától. A Bibliának ebből istenemberi (theandrikus) jellegéből következik, hogy a Szentírásban sem az isteni üzenetet nem lehet felfogni függetlenül a szavak emberi értelmétől, sem a szavaknak olyan emberi értelmét felfedezni, amely nem volna ugyanakkor isteni is.

A Bibliának emberi jellege szembeütő, csak bele kell lapozni a Bibliába, mindenütt ezt találjuk. Az isteni oldal teljesen elrejtőzik, ezt már csak hittel lehet felfogni. Ez a hit Isten ajándéka, természetes okokkal nem bizonyítható, de ésszerűen igazolható azokkal a természetfeletti tényekkel, amelyekkel maga Isten igazolta Jézus Krisztust és az általa alapított Egyházat. Ez az Egyház Jézus Krisztustól kapta a Bibliát, mint Isten igéjét, amely órála, az emberré lett Igéről tanúbizonyságot tesz.

7. Találkozás Istennel

A hívő tehát Jézus és az Egyház tanítására támaszkodva a Biblia emberi szavaiban nemcsak Isten közvetített üzenetét látja, hanem Isten szavát, Isten közvetlen kinyilatkoztatását, mert – hogy a szentatyák hangszer-hasonlatánál maradjunk – Isten gondolatát, szerzeményét nem valaki más játssza le a hangszeren, hanem csak Isten ujjának érintésére adnak hangot az élő hangszer húrjai.

Az isteni és emberi elem csodálatos egyesülése miatt az egész Biblia és annak minden része Szentírás. Ezért veszi a hívő oly kegyelettel a Bibliát és ezért hallgatja „isteni félelemmel”, mert tudja, hogy ezekben az emberi szavakban Istennel találkozik. Ez a tisztelet kiterjed a Szentírás emberi oldalára is, még ha gyarló irodalmi műről van is szó, mert abban a gyöngye írásban az emberhez leereszkedő Isten igéje hangzik el. Ebben különbözik a hívők felfogása a Bibliáról a hitetlenek felfogásától. A művelt nem hívő csak emberi tisztelettel nyúl a Bibliához, és ha annak emberi gyarlóságával szemben megértést tanúsít is, azt hiszi, hogy ő ereszkedik le egy kezdetleges, vagy legalábbis alacsonyabb kultúrfokon álló nép felfogásához. Ha pedig a Biblia fennkölt vallásos eszméivel találkozik, úgy gondolja, hogy azokban az ember keresi az Istent, és nem is sejtja, hogy ebben a gyarló írásban, e gyarló írás által Isten keresi az embert. Más szóval észreveszi, hogy az írás Istentől szól, de nem tudja, hogy az Írás Istentől származik. Tehát nem is sejtja, hogy az Írás Istennek önkinyilatkoztatása.

Tehát valamiképp ő is találkozik Istennel a Bibliában és e találkozás során állást kell foglalnia.

A hívő ember a Szentírást a karácsonyi misztériumnak csodálatos döbbenetével és áhítatával olvassa. Amint a betlehemi jászolban síró gyermekben Isten egyszülött Fiának, Isten személyes igéjének megtestesülését imádja, úgy egy jelentéktelen ókori nép gyarló írásában Isten szavát és Isten üzenetét olvassa.

Azt mondtuk, hogy a Biblia hatalmas épületének alapköve és kupolája Jézus Krisztus, mert a Biblia központi tárgya Krisztus.

Most azt látjuk, hogy Jézus nemcsak fő témája a Bibliának, hanem kulcsa is: Aki hisz Krisztusban, az megérti a Szentírást.

III. A sugalmazás teológiája

Miután a hívő felfogást a Bibliáról ismertettük, fel kell tennünk a kérdést, honnan ered ez a hívő felfogás. Honnét tudják a hívők, hogy a Szentírás Isten szava, hogy a szentírók Isten eszközei voltak az isteni üzenet közvetítésében. A felelet egyszerű: a sugalmazás tényét a hívők az Egyháztól kapták, az Egyház viszont hűségesen közvetíti Jézus Krisztus és az apostolok tanítását.

Ha a Bibliát pusztán emberi műnek tekintem is, megtudhatom abból, mint hiteles okmányból, hogy Jézus Krisztus az Ószövetségben megígért Messiás, aki az ő isteni tanítását apostolaira és az általa alapított Egyházra bízta és ennek az Egyháznak a hit és erkölcs dolgában csálhatatlanságot ígért.

Miután tehát a Bibliából, mint történeti könyvből megismertük Krisztust és az Egyházat, megkérdezhetjük, hogy mit tart az Egyház, mit tartott Krisztus és az ősegyház a Bibliáról. Akkor megtudjuk, hogy az Újszövetség nemcsak az ősegyház történetének és hitének dokumentuma, az Ószövetség nemcsak az üdvösségünket előkészítő isteni működésnek írásban való rögzítése, hanem az egész Biblia egyúttal Isten üzenete is, mert a szentírók isteni sugalmazásra írták az egész Bibliát.

Az Egyháznak ezt a tanítását három részben tárgyaljuk:

- A. Van-e sugalmazás (a sugalmazás tárgya)
- B. Miben áll a sugalmazás (a sugalmazás természete)
- C. A sugalmazás következményei.

A) A sugalmazás ténye

A sugalmazás tényét csakis az isteni kinyilatkoztatásból tudhatjuk meg, azért a kinyilatkoztatás forrásaiból kell azt bizonyítanunk.

Az isteni kinyilatkoztatás az apostoli hagyomány által jut hozzánk, amelynek élő hordozója az Egyház csalhatatlan tanítói hivatala, írásban való rögzítése pedig az evangéliumok és az apostolok levelei, amelyek sugalmazottságuktól eltekintve is legértékesebb okmányai az apostoli tanításnak.

Mit tudunk meg ezekből a forrásokból a Szentírás sugalmazottságáról?

1. Az Egyház tanítása

Az Egyház a hosszú évszázadokon át mindig nemcsak tiszteletben tartotta a Szentírást, hanem Isten szavának, a Szentlélektől sugalmazott írásnak is tartotta. Ebben egyetértenek az ún. ortodoxok és protestánsok is. Legföljebb a sugalmazás természetének magyarázatában van eltérés.

Az Egyház rendkívüli tanítói hivatala ismételten ünnepélyesen is kijelentette: a Biblia sugalmazottsága Istentől kinyilatkoztatott igazság, azaz dogma.

A Firenzei zsinat 1441-ben a Jakobitákkal kapcsolatban hozott döntésében kijelenti: „A római szent Egyház... egy és ugyanazon Istent vallja az Ó- és Újszövetség, azaz a törvény, a próféták és az Evangélium szerzőjének, mert ugyanazon Szentléleknek sugalmazására szóltak mindkét szövetség szentjei.” (DB 706. EB 32)

A trentói szent zsinat (1546) „...az Ó- és Újszövetség összes könyveit, minthogy mindkettőnek Isten a szerzője ... azonos kegyelettel és tisztelettel fogadja el...” (DB 783)

Ezeket a könyveket mindazon részekkel együtt, amelyek az Egyházban használt Vulgátáfordításban megtalálhatók, szentnek és kanonikusnak kell tartani (DB 784).

Megemlíti még a zsinat, hogy az apostolok „a Szentlélek diktálására” írtak (DB 783).

Az első vatikáni zsinat (1870) szerint:

Az Egyház azért tartja szentnek és kanonikusnak a szent könyveket... mert ezeknek a Szentlélek sugalmazására írt könyveknek Isten a szerzője, és mint ilyenek adattak át az Egyháznak (DB 1787 EB 62). E könyvek isteni sugalmazottságát tagadni nem szabad (DB 1809 EB 64).

Bővebben is kifejti a sugalmazás tanát XIII. Leó pápa a „Providentissimus Deus” kezdetű körlevelében és XII. Piusz a „Divino Afflante Spiritu” kezdetű körlevelében.

Az Egyház a sugalmazás tényének ünnepélyes kijelentésével csak hűséges továbbadója Jézus és az apostolok tanításának.

2. Jézus és az apostolok tanítása

A zsidók az ő szent könyveiknek isteni eredetét úgy fejezték ki, hogy a Törvény az Úr szájából jő. Nehemiásnál: „Mózes törvényének könyve, melyet Jahve előírt Izraelnek” ugyanazt fejezi ki. A próféták a „Lélek emberei” voltak, és a prófétai lélek beszélt belőlük.

A szent könyveknek isteni tekintélyük volt. Ha valaki a Bibliát kezébe vette, utána kezet kellett mosnia, mert a Biblia érintése által keze megszentelődött és ezért rituális kézmosással kellett azt a profán életnek visszaadnia.

A Biblia isteni eredetét valló hitet Jézus és az apostolok ismételten megerősítették.

Jézus a Bibliára, mint feltétlen tekintélyre hivatkozik e szavakkal: „Írva van” (Mt 4,4-10; 21,13; Lk 19,46). Az Ő példájára ugyanezt teszik az apostolok is (Csel 7,42; Róm 1,17; 1 Pét 1,16).

A Bibliának isteni eredete kezeskedik a benne lévő jövendölések beteljesedéséről. Ezért mondja Jézus: „Be kell teljesedni mindannak, ami írva van Mózes törvényében és a prófétákban és a zsoltárokból énekeltem.” (Lk 24,44)

Szent Péter ugyanígy beszél: „Be kell teljesednie az írásnak, melyet a Szentlélek megjövendölt Dávid szájánál Júdeáról.”

Itt már azt is kijelenti Szent Péter, hogy Isten beszél a szentíró által. Ebben is csak Jézus példáját követi, aki a szaddúceusoknak mondta:

„Tévedtek, nem tudván az írásokat, sem Isten erejét... A holtak feltámadásáról pedig nem olvastátok-e, amit Isten mondott nektek: Én vagyok Ábrahám Istene... (Mt 22,29)

A farizeusokkal való vitában pedig a zsoltárok sugalmazottságát így fejezi ki: „Miképpen hívja tehát őt (ti. Krisztust) Dávid lélekben Urának” (Mt 22,43); vagy Márknál: „Hiszen maga Dávid mondja a Szentlélek által...” Máté evangéliumában ezt olvassuk: „Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr mondott a próféta szavai által ...” (1,22).

Szent Péter és Szent János szabadon bocsajtása után az első keresztyének így imádkoztak: „Urunk..., aki az eget és a földet alkottad... aki Dávidnak, a mi atyánknak a te szolgálóknak szájával a Szentlélek által mondottad: Miért acsarkodnak a pogányok...” (Csel 4,24)

Ezek a példák eléggé bizonyítják, hogy a szentírók – Jézus és az apostolok tanítása szerint – eszközök voltak az isteni üzenet közvetítésére, és hogy a Szentírásban Isten szól hozzánk. Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy a Szentírást egyszerűen a hozzánk beszélő Isten szavának tekintik, vagy olyan dolgokat mondanak az Írásról, ami csak Istenről mondható:

„Mivel pedig az Írás előre látta, hogy Isten a hit által ad megigazulást a pogányoknak, előre hirdette Ábrahámnak, hogy: Tebenned fog megáldani minden nemzet” (Gal 3,8).

Istennek tulajdonítja a Szentírás különböző helyeiről összeállított szavakat a Zsidókhöz írt levél szerzője is (Zsid 1,6k; 4,4k).

3. Szent Pál tanítása a sugalmazásról

A fent idézett szentírási helyek a sugalmazás tényét bizonyítják, de Szent Péter és Szent Pál kifejezetten is beszél a sugalmazásról. E helyeken a sugalmazás általánosságáról, hatásáról és természetéről is szó van. Azért ezek a sugalmazás dogmájának fő szentírási helyei.

Szent Pál utolsó római fogságából ezeket írja Timóteusnak: „Te csak tarts ki amellest, amit tanultál s amiről meggyőződted, hiszen tudod, kitől tanultad, s gyermekkorod óta ismered a szent írásokat, melyek a Jézus Krisztusban való hit révén üdvösségre oktathatnak téged. Minden Istentől sugalmazott írás hasznos a tanításra, az intésre, a fegyelmezésre, az igazságban való oktatásra, hogy Isten embere tökéletes és minden jócselekedetre kész legyen.” (2Tim 3,14-17)

Azok a „szent írások”, melyeket Timóteus gyermekkorától óta ismert, az Ószövetség szent könyvei voltak. Ezekről mondja Szent Pál, hogy Istentől sugalmazottak, és ezért hasznosak a tanításra.

Megjegyzés: A görög szöveg így szól: páσα γραφή θεοπνευστος και οφελιμος, azaz: Az egész Írás Istentől sugalmazott és hasznos a tanításra...

Az eredeti görög szöveg kifejezettebben (állítmányként) állítja a sugalmazást. De a fordítás értelme is ugyanaz. A „theopneustos” szó, mint hasonló összetételekben általában, passzív értelmű (Pl. Theodidaktos, Theokletos, Theopemptos), és azt jelenti, hogy a könyvek tartalma isteni eredetű (Isten által sugalmazott), nem pedig aktív értelmű (Isten sugárzó).

4. Szent Péter tanítása a sugalmazásról

Szent Péter második levelében az evangéliumi tanítás abszolút bizonyosságáról ír: „Mert nem mesterségesen kieszelt meséket követvén adtuk tudomástokra a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmát és megjelenését, hanem mint akik szemlélői voltunk az ő nagyságának.” (2 Pét 1,16)

Azután hivatkozik az Úr színeváltozására, ahol saját fülükkel hallották az égből jövő szózatot: „Őt hallgassátok”. Majd így folytatja: „És erősebb próféta beszéd birtokában vagyunk, melyre jól teszitek, ha figyeltek, mint homályos helyen világító szövétnekre, míg a nap fel nem virrad és a hajnali csillag fel nem tűnik a ti szívetekben, mindenekelőtt megértvén azt, hogy az Írás egy jövendölése sem származik tulajdon értelmezésből. Mert sohasem emberi akaratból származott jövendölés, hanem a Szentlélektől sugalmazva szóltak az Isten szent emberei.” (2 Pét 1,19)

A „próféta beszéd”, melyről Szent Péter itt ír, a Szentírásban lévő jövendölésekre vonatkozik, amelyek Krisztusról és az ő országáról szólnak. Ezért beszél Szent Péter az „Írás jövendöléséről”. Ezeknek a szerzői a Szentlélektől sugalmazva szóltak.

Szent Péter és Pál ugyanazt a tényt: a sugalmazást állítják, csak a szempont különböző. Szent Pál sugalmazott Szent Írásról, Szent Péter pedig Szentlélektől sugalmazott szent emberekről beszél. Innen erednek tehát az egyházi irodalom kifejezései:

Istentől sugalmazott szent könyvek.

Istentől sugalmazott szentírók.

Mindkettő azt fejezi ki, hogy a Szentírás a Szentlélek működésének eredménye, és nem pusztán emberi mű. Isten szól a szentíró által hozzánk is, akik már nem vagyunk a szentíró kortársai. Az Írás tehát Isten szava. Szent Péter ugyanebben a levélben Szent Pál leveleiről is beszél és azokat egy sorba állítja a többi Írásokkal, azaz az ószövetségi szent könyvekkel.

„Tekintsétek a mi Urunknak hosszú túrését reátok nézve üdvösségnek, amint azt nektek a mi szeretett testvérünk Pál is megírta a neki adott bölcsesség szerint, amint minden levelében is szól ezekről, melyekben némely dolgokat nehéz megérteni, amiket a tudatlanok és állhatatlanok meghamisítottak, miként a többi Írásokat is, saját vesztükre.” (2Pét 3,15-16)

E rövid megjegyzésből következik, hogy Szent Péter idejében már ismeretes volt Szent Pál leveleinek gyűjteménye, és hogy azoknak nagy tekintélyével egyesek visszaéltek.

Hogy mely könyvekre terjed ki a sugalmazás, az már nem a sugalmazás tényének, hanem a sugalmazás kiterjedésének és a szent könyvek kánonjának kérdéséhez tartozik. Erről a kérdéstről külön részben foglalkozunk. Itt csak annyit említünk meg, hogy azokat az újszövetségi könyveket kell sugalmazottnak tartanunk, amelyek az ősegyház alkotó eleméhez tartoznak. Ilyenek az apostolok írásai, ezeket kell sugalmazottnak tartanunk. (ld. alább B 2/a alatt, ahol a megelőző sugalmazásról tárgyalunk).

5. A Szentatyák tanítása a sugalmazásról

A sugalmazás tanát a szentatyák ismételten kifejtik és különféle hasonlatokkal magyarázzák.

Szent Jusztin vértanú szerint a szentíró olyan, mint a citera vagy a lant, amelyen Isten játszik (PG 6,255-58). Athenagoras így ír a szent könyvekről: „Ismeritek Mózes írásait, vagy a prófétákét, akik a Szentlélek ösztönzésére azt mondták, amit a Szentlélek sugalmazott. Úgy használta fel őket a Szentlélek, mint mikor a fuvalás fújja a fuvalát.” (PG 6,905-8)

Szent Irén püspök szerint, ha nem is tudunk az Írásban minden nehézséget megoldani, „hinnünk kell Istennek...” tudván, hogy az írások tökéletesek, minthogy Isten Igéje és az ő Lelke diktálta azokat.” (PG 7,804)

Aranyszájú Szent János írja: Isten, az emberi nem alkotója a bűnbeesés folytán tőle mintegy távollévő emberiségnek levelet küldött, hogy barátságát vele megújítsa. „Ezt a levelet Isten küldte, de Mózes hozta” (PG 53,27s)

Szent Jeromos: „Az Úr szavai ezek; nem az övéké, és az ő ajkuk által az Úr szólott.” (Tract ib PS 888. Anecd. Mareds III.3.53)

A lant, a fuvola, a levél, a diktálás – mindmegannyi hasonlat, amellyel azt akarják kifejezni, hogy a Szentírásnak főszerzője Isten, a szentírók pedig eszközök voltak az isteni üzenet közvetítésében.

B) A sugalmazás természete

Ha a sugalmazás természetét akarjuk megállapítani, szem előtt kell tartani mindazt, amit a kinyilatkoztatás forrásaiban a sugalmazás tényéről találunk. Ezt pedig három pontban foglalhatjuk össze:

- A szentkönyveket Isten sugalmazta.
- A szentkönyvek szerzője Isten.
- A szentírók értelmes eszközök.

Az Isten az emberi szerző által szól az emberekhez.

Ezek hitigazságok, kinyilatkoztatott tények. És ez elég is a hívő embernek, hogy a Szentírásban isteni tekintélyt lásson és abban Isten üzenetét keresse. A teológusok azonban tovább kutatják, hogy lehet megmagyarázni ezeket a tényeket, hogy történik és miben áll a sugalmazás, ezek azonban már nem hitigazságok, hanem teológiai vélemények.

Az itt következő néhány oldalon elvontabb teológiai megfontolások következnek. Akinek ez túl nehéz volna, nyugodtan átlapozhat a következő fejezetre, ahol a sugalmazás következményéről beszélünk.

1. Elméletek a sugalmazás természetéről

A sugalmazásnak elméletileg – Bonfrere teológus szerint – három módja lehetséges. Aszerint, hogy az isteni működés megelőzi, kíséri vagy követi a szentíró tevékenységét, beszélhetünk megelőző, kíséző vagy követő sugalmazásról.

A sugalmazás természetének kérdését azonban nem elméletileg kell megoldanunk, hanem csak olyanfajta sugalmazást ismerhetünk el, amely megfelel azoknak a kinyilatkoztatott igazságoknak, amelyeket a sugalmazás tényének bizonyításánál hallottunk.

Ezek szerint világos, hogy sem az „utólagos sugalmazás”, sem pedig a „kíséző sugalmazás” nem egyeztethető össze a kinyilatkoztatott igazsággal, mert a sugalmazásnak lényeges eleme az isteni kezdeményezés.

Lássuk ezeket a nézeteket kissé részletesebben.

a. Az „utólagos sugalmazás”

Nem elég az ún. utólagos sugalmazás (inspiratio subsequens), mellyel Lessius akarta pl. a Makkabeusok könyvét megmagyarázni. Szerinte néhány szent könyvnél, melyet pusztán emberi erőből – a Szentlélek különösebb őrkdése nélkül írtak, maga az a tény, hogy azt az írást a Szentlélek utólag jóváhagyta, elég ahhoz, hogy az a könyv Szentírás legyen.

Mit kell erről tartanunk?

A Szentlélek jóváhagyása biztosítaná ugyan, hogy a könyvben nincs tévedés. Bizonyos szempontból szent is lenne az a könyv, de nem lenne Isten szava, nem lenne Isten annak a szerzője, szóval nem lenne Szentírás, amelyet a kinyilatkoztatás forrásaiban a „Szentírásnak” ismertünk.

Hanneberg bonni teológus 1850-ben felújította Lessius véleményét, sőt a Szentlélek jóváhagyása helyett az Egyház jóváhagyását is elegendőnek tartotta ahhoz, hogy valamely könyvet sugalmazottnak nevezhessünk. Nem csoda, hogy ezt a véleményt a vatikáni zsinat 1870-ben elvetette.

b. A „kísérő sugalmazás”

A kísérő sugalmazás (*inspiratio comitans*) sem meríti ki a Biblia sugalmazás fogalmát. Chrismann (1792) és Jahn (1816) azt tartották, hogy a sugalmazáshoz elég a Szentlélek örködése (*assistentia Spiritus Sancti*), mely megóvjá az emberi szerzőt a tévedéstől. De egy ilyen puszta „örködés” ismét csak csalhatatlanságot biztosítana a könyvnek, de nem lenne Isten a szerző. Ilyen örködés még akkor sem tenné az Istent a könyv szerzőjévé, ha azon kívül még valami általános írásra való ösztönzést is felveszünk, amint Richardus Simon értette a kísérő sugalmazást. A sugalmazás természetét csak olyan isteni működéssel magyarázhatjuk meg, amely által Isten lesz a mű szerzője, és amely által az Írás Isten szava lesz. A tévedhetetlenség ennek a ténynek csak következménye.

Ezért mondja ki a vatikáni zsinat, hogy az Ó- és Újszövetség könyveit „nem azért tartja az Egyház szentnek és kanonikusnak, mert azokat, miután pusztán emberi szorgalommal megírták, az Egyház az ő tekintélyével jóváhagyta (Hanneberg nézete ellen), nem is csak azért, mert a kinyilatkoztatást tévedés nélkül tartalmazták (Chrisman és Jahn nézete ellen), hanem azért, mert azok a Szentlélek sugalmazására írtak és Isten a szerzőjük, s mint ilyenek adattak át az Egyháznak.” (DB 1787)

c. A „megelőző sugalmazás”

A megelőző sugalmazás (*inspiratio antecedens*) lényegében azt fejezi ki, hogy a sugalmazott írásnál Istennek kezdeményező szerepe van. Ha az isteni működés csak követi, vagy kíséri a szentíró működését, akkor nem beszélhetünk a Szentlélek ösztönzéséről, és az így írt műnek nem Isten lenne a szerzője, legföljebb az emberi szerző igazságáról kezeskednék.

A hittudósok részletesen meg akarják állapítani, hogy miben áll ez az isteni működés, amely az ember működését megelőzi. A vatikáni zsinat után arról folyt a vita a tudósok közt, vajon a sugalmazás fogalmából kiindulva kell-e meghatároznunk, hogy miben áll a sugalmazás.

Mivel Isten épp a sugalmazás által lesz a mű szerzője, e két fogalmat nem lehet egymástól elválasztani, sőt hogy tévedésbe ne essünk a sugalmazás természetének meghatározásánál, még egy szempontot kell figyelembe vennünk, melyet a sugalmazás tényének tárgyalásánál szintén a kinyilatkoztatás forrásaiban találunk; azt, hogy Isten a szentírók által közli üzenetét.

A sugalmazás tehát abban áll, hogy Isten emberekkel, mint értelmes eszközökkel élve válik valamely mű szerzőjévé. Más szóval Isten emberek által emberi módon közli gondolatait az emberekkel.

XII. Piusz pápa a „*Divino Afflante Spiritu*” enciklikájában megdicséri a teológusokat, hogy a szentatyák és főleg Aquinói Szent Tamás tanítását követve a bibliai sugalmazás természetét és következményeit kidolgozták. Abból indultak ki ugyanis, hogy a szentíró a szent könyv írásában a Szentlélek „*organon*”-ja, azaz eszköze, még pedig élő és értelmes eszköze, és helyesen jegyzi meg, hogy a szentíró az isteni ösztönzés hatása alatt is úgy használja képességeit, hogy mindegyiknek sajátosságát és mintegy egyéni jegyeit és vonásait könnyen összeállíthatjuk abból a műből, mely az ő munkájuk eredménye (*Div. Affl. 19*).

A sugalmazásnál tehát Isten elsődleges ok (*causa principalis*) és nemcsak *causa prima*, a szentírók pedig eszköz-ok (*causa instrumentalis*).

A szentatyák és teológusok a mindennapi életből vett hasonlatokkal szemléltetik a sugalmazást. Az iparos és a művész is használ eszközöket, de ezek élettelen eszközök. Az isteni sugalmazásnál a szentírók értelmes eszközök, akik teljesen birtokában vannak összes szellemi és testi képességeiknek. Ha valódi eszközről van szó, akkor a művön meglátszik az eszköz minősége, állapota, tulajdonságai. Az egész mű mégis elsősorban annak tulajdonítható, aki az eszközt használta. Pl. ha valaki vékony vagy vastag tollal ír, a toll minősége meglátszik az íráson is, de az írás elsősorban annak tulajdonítható, aki a tollat használja. A sugalmazásnál

Isten az embert, mint szerző használja értelmes eszközként, azért az ő írói készsége, stílusának sajátossága, nyelve, kultúrája, világnézete, felfogása meglátszik az ő művén, mint az én írásomon is meglátszik az eszközként használt toll sajátossága.

Az ember nem tud egy másik embert ennyire eszközként használni, de az isteni erő annyira hatalmába tudja venni az embert, hogy az minden képességével őt szolgálja, de annak szabadságát és egyéniségét nem korlátozza.

2. Miben áll a „megelőző sugalmazás”?

Miben áll most már ez a sugalmazás, ez az isteni működés, amely által Isten a szentírók összes képességeit felhasználva a szentírók által írt írás szerzőjévé válik?

XIII. Leó pápa a „Providentissimus Deus” kezdetű enciklikájában a sugalmazást így írja le: Olyan természetfeletti erő, mely által Isten a szentíróra arra ösztönzi, hogy mindazt és csakis azt, amit Isten akar, értelmükkel helyesen felfogják, hűségesen le akarják írni és a csalhatatlan igazságnak megfelelően kifejezzék. (DB 1952. EB 110)

XV. Benedek pápa „Spiritus Paraclitus” c. enciklikájában hasonlóképpen fejti ki Istennek, mint a szentíróra ható „elsődleges oknak” működését:

- az értelmet megvilágosítja,
- az akaratot írásra ösztönzi,
- írás közben különös módon jelen van.

Ilyen sugalmazás által valóban Isten lesz az írás szerzője, és a szentíró csak eszközként használt szerző lesz. Meg kell azonban jegyezni, hogy a „sugalmazás”, az isteni „szerzőség” vagy az értelmes embernek „eszközként” való használata csak analóg értelemben alkalmazható az isteni működésre. A „szerző” és az „eszköz” fogalmában valóban van valami, amit az isteni működésre alkalmazhatunk, de sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy Isten mégis egészen másként „szerző” és másképp használja ezt az „eszközt”, mint az ember.

Itt is áll az, amit Aranyászájú Szent János mond: „Istenről sohasem tudunk valami Istenhez méltót mondani, azért, ha valamit mondunk, akkor azt igyekezzünk Istenhez méltóan érteni.”

Nézzük tehát, hogyan kell érteni a sugalmazást Istenben, a szentíróban és magában az írásban.

a. A sugalmazás Istenben

A sugalmazás természetfeletti isteni működése (actio), amely a szentíró szellemi-testi tehetségeire irányul. Ez a működés az isteni természetből ered, mely a három isteni személyben közös, de elsősorban a Szentléleknek tulajdonítjuk, mert ez a működés az embernek megszentelésére irányul.

Amennyiben természetfeletti működés, nem vezethető vissza a teremtés-döntésre (decretum creationis), amellyel Isten a világot a maga természetes rendjével létrehozta. Itt azonban a természet erőit meghaladó, felsőbb beavatkozásról van szó. Ez az isteni beavatkozás szintén analóg fogalom, sőt antropomorfizmus, azaz emberi elképzelést kifejező szónak alkalmazása Istenre. Ezt nem szabad oly primitív módon elképzelni, hogy Isten egyszer csak rászánja magát, hogy belenyúl a dolgok természetes rendjébe, mert Isten öröktől fogva mindent elhatározott. Ez az örök isteni terv azonban az időben valósul meg. Azért az „isteni beavatkozás”-t úgy kell érteni, hogy Isten eleve elhatározta, hogy a teremtéshatározat által létrehozott természet keretén belül a természet erőit felülmúló eredményeket is létrehoz az emberek üdvösségére. (Ilyenek a csodák, kegyelmek, karizmák...)

A teremtés-határozat eredménye az egész természet rendje, az üdvhatározat eredménye az üdv történet, amelynek központja és csúcspontja Jézus Krisztus és az általa alapított Egyház. Mármost az Egyház alapítása, mint ennek az isteni üdvhatározatnak („isteni beavatkozásnak”)

eredménye, sőt csúcspontja, minőségileg magasabb fokon Isten műve, mint a „természet” művei. Ezért joggal mondhatjuk, hogy az Egyház isteni alapítású. Az egész Ószövetség csak előkészület Krisztusra és az Egyházra – ha tetszik, praeludiumnak vagy előtörténetnek is nevezhetjük. Az egyháztörténelem pedig csak folytatása, átadása annak, amit az ősegyház kapott.

Az ősegyháznak, mint az Egyház alapítását elhatározó isteni döntés megvalósulásának, a születő Egyháznak az isteni tervben megismételhetetlen, különleges, minőségileg is más helyzete van, mint a folytatódó Egyháznak. Az Egyház fennmaradásánál a teológusok általában megelégednek pusztán isteni örökésséggel (*assistentia per se negativa*), mely nem tételez fel szükségképpen pozitív isteni „beavatkozást”. Nem így az Egyház kialakulása során. Ez a kialakulás addig tartott, míg az Egyház lényegében azzá lett, aminek a világ végéig fenn kell maradnia. (Mondjuk az első nemzedékben, „az alapítás idejében” vagy ha nem naptári dátumot értünk alatta, mondhatjuk, hogy az utolsó apostol haláláig.) Az Egyház alapítása tehát Isten abszolút akarattal eleve elhatározott, üdvtörténeti és végleges (eszkatologikus) akarata. Az ősegyház pedig ennek az akaratnak megvalósulása, sőt mondhatjuk, az Isten végleges és végérvényes üdvtörténeti cselekedete. Mármost a sugalmazás ennek az Egyháznak alapító üdvtörténeti határozatnak lényeges eleme. Ez pedig abból következik, hogy a Szentírás az ősegyháznak lényeges eleme. A Szentírás ugyanis nemcsak Isten szava, hanem egyúttal az Egyház hitének kifejezése is. Írásban való rögzítése annak, amit az ősegyház hitt és amely hit által megalakult. Az Újszövetség könyvei az Egyház életjelenségei: lecsapódása annak, amit az Egyházban prédikáltak, amit az Egyház átadott. A kánonnak vagy mércének kialakulásáról szóló jelentések – és részben döntések – írásba foglalása, mely szerint az ősegyház magát a hamis egyházi irányzatoktól elhatárolta (jeruzsálemi viták, korintusi, tesszalóniki téves nézetek), és amely mérce szerint a fennmaradó Egyháznak is döntenie kell. Az ősegyház épp ez írások által vert hidat a jövő felé és épp az Írás által határolta el magát a helytelen irányzatoktól oly módon, hogy ez az írás a későbbi Egyház mércéje, „kánon”-ja lett.

A sugalmazás természetesen Istennek teljesen szabad döntése, de épp az üdvtörténetből, mint Istennek a történelemben való működéséből látjuk, hogy a Szentírás az alakuló Egyház kialakulásának lényeges vonása. Mikor tehát Isten abszolút eleve elhatározott, üdvtörténeti és végérvényes (eszkatologikus) akarattal az ősegyházat és következésképpen annak alkotóelemeit akarja és létrehozza, ugyanakkor akarja és létrehozza az Írást is, még pedig oly módon, hogy ő annak sugalmazó szerzője lesz. (Ezt a tételt, egyelőre, mint munkahipotézist, dolgozta ki K. Rahner: *Über die Schriftinspiration*, Freiburg 195. c. művében.)

A sugalmazás tehát nem más, mint egy örök isteni akaratdöntés (*decretum divinum*), amely lényeges eleme annak az isteni akaratnak, amellyel az Egyház alapítását elhatározta és következésképpen az ősegyház minden lényeges alkotóelemét (amelyhez az Írás is tartozik) létrehozta.

Ez az isteni döntés Istenben természetesen semmi változást nem hozott, de a döntés eredménye az idők folyamán a világ keretén belül fokozatosan valósul meg. Istennek minden külső működését annak eredményéből ismerjük meg, azért a sugalmazásnál is azokat a hatásokat kell megismernünk, amelyeket az „istenti működés” a szentírásban létrehoz.

b. A sugalmazás a szentírásban

A sugalmazás a szentírásban, mint láttuk, kiterjed a szentíró értelmére, akaratára és külső működésére (az írásra is).

Az értelem megvilágítását nem úgy kell érteni, hogy mit kell leírnia. Az írnivalót a szentíró általában természetes úton szerzi a saját tapasztalatából vagy akár írott, akár szóbeli forrásokból. Az isteni megvilágosítás csak arra szolgál, hogy a már megismert dolgokról biztos ítéletet alkosson.

Ez az ítélet lehet elméleti vagy gyakorlati. Pl. elméleti: „Ez és ez az állítás valóban igaz”, gyakorlati: „ezt és ezt az állítást le kell írnom”.

Jegyzet: a sugalmazás és kinyilatkoztatás közti különbségről

A Biblia nemcsak Istennek az emberekhez intézett beszédét nevezi kinyilatkoztatásnak, hanem Isten megjelenését és rendkívüli cselekedeteit is (csodák, jelek). A teológiában a tágabb értelemben vett kinyilatkoztatáson kívül, szűkebb értelemben vett kinyilatkoztatásról is beszélnek, sőt ha külön nem említik, hogy tágabb értelemben vett kinyilatkoztatásra gondolnak, akkor mindig a szó-kinyilatkoztatást értik. Ez a kinyilatkoztatás nem más, mint valamilyen igazságnak (Isten gondolatának) közlése valóságos beszéd, kimondott vagy leírt szó által. Mivel a Szentírásban Isten az igazságokat a szentíró valóságos szavai által közli, azért a Szentírás Istennek kinyilatkoztatása. Vannak a Szentírásban olyan igazságok, amelyeket a szentíró közvetlen isteni kinyilatkoztatásból kapott. Pl. mikor a próféta azt írja le, amit Isten hozzá szólt. Ilyenkor a próféta előbb kinyilatkoztatást kapott és aztán sugalmazta neki a Szentlélek, hogy ezt írja le. De a legtöbb igazságot a szentírók természetes úton szerezték. Ezekhez nem volt a szentírónak szüksége a kinyilatkoztatásra, csak sugalmazásra (megvilágosításra és ösztönzésre, hogy írja le). Ilyen esetben Isten nem a szentírónak nyilatkozta ki magát, hanem a szentíró által. Más szóval a sugalmazás nem azonos a kinyilatkoztatással, de mivel a sugalmazás által Isten a szentíró eszközüvé tette, azért a sugalmazás hatására leírt igazságok Isten szavai, Isten kinyilatkoztatása. A sugalmazás nem kinyilatkoztatás, de a sugalmazott írás egyúttal kinyilatkoztatás is.

Az akarat ösztönzése nem szükségképpen közvetlen isten behatás (működés) a szentíró akaratára. Egyesek szerint ugyanis elég a közvetett ösztönzés, pl. Péter hallgatói kérték Márkot, hogy írja le azt, amit Péter prédikált... Ilyen esetben azt kell mondanunk, hogy Isten eleve elhatározta (*praedefinito formalis*), hogy ilyen külső ösztönzéssel hatékonyan indítja az író az írásra.

A külső működésre, amely az akarat döntésétől függ, magában véve nem kell külön isteni „beavatkozást” feltételezni, de mivel a sugalmazás épp arra irányul, hogy a szentíró a gondolatait „a csalhatatlan igazságnak megfelelően kifejezze” (XIII. Leó), fel kell tételeznünk, hogy a Szentlélek „az írás közben is különös módon jelen van” (XV. Benedek): ezt nevezzük a Szentlélek „assistentiájá”-nak, örködésének, mely a szentíró a mű kivételében a tévedésektől megóvjá.

A sugalmazást, amint az a szentíróban megvalósul, a hatékony segítő kegyelem-hez hasonlítják. Amint a kegyelem természetfölötti megvilágosítás, melynek fényénél a már megismert dolgok egészen új fényben tűnnek fel (*illustratio intellectus*) vagy valami ösztönzés, melynek hatására a különben tunya akarat lelkesen vállalja még az esetleges áldozatokkal járó cselekedeteket is (*motio voluntatis*), úgy hat a sugalmazás is az értelemre és akaratra, azzal a különbséggel, hogy a segítő kegyelem üdvös cselekedetekre, a sugalmazás pedig írásra ösztönöz.

A sugalmazás által így az egész ember Isten eszközüvé válik, amennyiben azt és csakis azt írja le, amit Isten akar. Isten pedig épp azáltal válik szerzővé, hogy a sugalmazás által íróvá és szerzővé teszi az embert.

A sugalmazásnál Isten nemcsak első ok (*prima causa*), mint minden más evilági működésnél és cselekvésnél, hanem elsődleges ok (*causa principalis*). Nem transzcendentális ok, hanem kategorikus ok, amennyiben nemcsak első oka, hanem elsődleges szerzője is az Írásnak. (A „szerző” az „ok”-nak már egy meghatározott kategóriája). Ez pedig azzal magyarázható, hogy az üdvtörténet tényeiben Isten már nem ezt a világot, a „természetet” tartja fenn és kormányozza, hanem saját megjelenését hozza létre. Ez már nem a világ története,

C) A sugalmazás következményei

A sugalmazás első következménye, mint azt ismételten említettük, az, hogy a Szentírás nemcsak a szentírónak, hanem Istennek is a műve. Mivel Isten a szentíró gondolata és szavai által küldi üzenetét, azért a Szentírás helyes értelmezésének első gondja, hogy a szentíró sajátos gondolatmenetét és kifejezési formáit megértsük. Minden szentírásmagyarázatnak a profán irodalmi és történeti módszerrel a Szentírás emberi oldalát kell megfejtenie, mert ez által szól hozzánk Isten. Itt csak arról tárgyalunk, hogy a sugalmazás által az Írás Isten szavává válik, és ebből következik a Szentírás szentsége, egysége és csalhatatlansága.

1. Az Írás szentsége

Szentségen itt az Istennel való kapcsolatot értjük. A Szentírás eredetét tekintve nemcsak annyiban isteni eredetű, mint a világ, vagy általában a természet dolgai, hanem egész sajátos módon Isten gondolatainak közlése, Isten megnyilvánulása, Isten kinyilatkoztatása és mint ilyen, az istentisztelet tárgya. Mivel pedig a Szentírást éppen isteni kiválósága miatt tiszteljük, azért a Szentírás iránti tiszteletünk az imádáshoz tartozik (*cultus latriae*). Azért hallgatja a hívő az Írást „isteni félelemmel”. Ez a tisztelet magára a könyvre is kiterjed, amelyet a szent ereklyéknek kijáró tisztelettel kell kezelnünk (*cultus latriae relativus*), mint pl. Krisztus keresztyének ereklyéjét, vagy a betlehemi barlangot, Jézus jászolát.

Mikor a pap az evangélium olvasása után megcsókolja a misekönyvet (vagy nagymisén tömjénnel füstöli), akkor az Isten igéjének kijáró istentiszteleti cselekedetet végez. A Szentírás iránt való tiszteletnek szép kifejezése volt a régi szokás, (melyet Kempis Tamás is megemlíti), hogy az Oltáriszentség mellett a Szentírásnak is díszhelyet adtak a templomban. A svájci püspöki kar 1960-ban körlevélben sürgeti ennek a régi szokásnak fölújítását.

Az a tisztelet, amellyel a szent könyvekhez nyúlunk, az áhítat, amellyel azt olvassuk, nemcsak a megfelelő hangulatot és lelki diszpozíciót teremt meg az Írás olvasásához, hanem a kegyelmet is kieszközli, hogy az emberi szavakban az Isten igéjét megértsük és megszívleljük.

A Biblia tartalmát tekintve is szent. A Szentírás ugyanis nem valami emberi okoskodással is megérthető vallásos igazságok és tanítások gyűjteménye, hanem az isteni működés leleplezése. Nemcsak az Istent kereső ember története, hanem Istennek történeti működése is. Itt a mi üdvösségünkről van szó, amelyet Isten megígért, és az Ószövetség intézményeiben és személyeiben előre megrajzolt; üdvösségünkről, mely az Újszövetségben megvalósult s melynek tökéletes beteljesülését Isten kilátásba helyezte. Ez a mi üdvösségünk nem más, mint Jézus Krisztus. Ő az Ó- és Újszövetség lényeges tartalma. Ő a kinyilatkoztatás központi tárgya, sőt ő Istennek legnagyobb kinyilatkoztatása.

Amint Jézus Krisztusban az ő istenségét nem fogja fel az, aki csak a testre és vére hallgat, hanem csak az, akinek a mennyei Atya kinyilatkoztatja, mert senki sem jön Jézushoz, akit az Atya nem vonz. (vö. Mt 16,17 és Jn). Úgy a Szentírás isteni fenségének, az emberi szavakban rejlő isteni értelemnek felfogásához is szükséges az isteni megvilágosítás.

Amint Krisztus a zsidók számára botrány, a pogányok számára pedig ostobaság (1 Kor 1,23) és sokak számára botlás köve és botránysziklája volt (1 Pét 2), úgy az Írásról is elmondhatjuk, hogy „sokan megütözköztek benne, amire pedig rendeltettek” (1 Pét 2,8). De azok számára, akik hisznek, Krisztus is és az Írás is marad „Isten ereje és Isten bölcsessége” (1 Kor 1,24).

2. A Szentírás egysége

A Bibliát különböző korszakokban, különféle emberek írták, mégis egy a szerzőjük: az Isten. Ebből következik, hogy az Írás értelmezésénél nem elég a történeti és irodalmi módszer izoláló értelmezése, ha az Írás teológiai, vallásos mondanivalóját keressük (és ez a Biblia lényege), akkor az egész Szentírást mint egységes művet kell tekintenünk.

Joggal magyarázzuk tehát a Mózes első könyvében szereplő kígyótipró asszonyról szóló részt a Jelenések könyvének asszonyával, a prófétákat az evangéliummal és viszont...

A Szentírás tárgyát tekintve is egységes. Nem más, mint Krisztus és az általa hozott üdvösség. Szent Ágoston szerint „majdnem minden lapja másról sem szól, mint Krisztusról és az egész világon elterjedt Egyházzal (Sermo 46).

Az Ószövetség nemcsak szavakkal, ígéretekkel beszél Krisztusról, hanem az egész isteni működés Krisztust és az Egyházat készíti elő és előképekben (típusok) mintegy előre megrajzolja az igazi üdvösség vázlatát.

Isten népének kiválasztása, Egyiptomból való kivezetése, babiloni fogságból való szabadítása, ígéretekkel és büntetésekkel való megtisztítása, prófétái, szentjei, hősei, istentisztelete, intézményei, törvényei mind Krisztusra utalnak. Vagy mint Szent Pál mondja: „A törvény nevelőnk volt Krisztusra, hogy a hit által igazuljunk meg” (Gal 3,24).

Az Újszövetség bemutatja Jézus személyét, küldetését, tanítását, halálát, megdicsőülését és az Egyház alapításában megjelenő üdvösséget (evangéliumok és Apostolok cselekedetei), majd azt, hogy miként vált mindinkább tudatossá Jézus megváltó ereje (Csel és levelek), végül az Egyháznak, mint Isten házanépének, az üdvözültek gyülekezetének végső győzelmét és megdicsőülését (Jelenések könyve).

3. A Szentírás csalhatatlansága

Kissé bővebben kell tárgyalnunk a Szentírás csalhatatlanságáról, mely szintén a sugalmazás következménye. Ha ugyanis az Írás Isten szava, akkor az szükségképpen mentes minden tévedéstől, mert Isten nem lehet tévedés szerzője.

a. A csalhatatlanság ténye

A Szentírás csalhatatlansága, tévedéstől való mentessége a legalapvetőbb igazságok egyike. Az Egyház Jézus Krisztus és az apostolok tanításához híven mindig egyhangúan tanította ezt az igazságot. És meg is védte ezt minden támadással szemben. A Szentírás tévedéstől való mentessége nincs ugyan még dogmaként ünnepélyesen kijelentve, de bennfoglaltatik a sugalmazás dogmájában. A szentatyák és a pápák is kifejezetten tanítják, hogy a Szentírás, mint Isten műve, minden tévedéstől ment. Az Egyház a Biblia igazmondása ellen felhozott érveknél sohasem felelt azzal, hogy ebben vagy abban a kérdésben az Írás tévedett. Sőt olykor egész ügyetlenül és helytelenül védték a Szentírás igazmondását, és nyakatekert megoldásokkal és természettudományos tévedésekkel is találkozunk, melyekkel egyes teológusok a Szentírást védték. De ezek a tévelygések azt bizonyítják, milyen mélységesen gyökeret vert és mily rendíthetetlen igazságként állt a Szentírás csalhatatlanságának tana. Így ha mai szemmel talán naivnak tűnik néhány régi „megoldás” vagy bibliamagyarázat, azt aényt mindenesetre bizonyítják, hogy az Egyház mindig hitt a Szentírás csalhatatlanságában.

A szentatyáktól vett sok idézet, a középkori teológusok tételei s a pápák kijelentései mind ezt bizonyítják.

Szent Ágoston pl. ezt írja Szent Jeromosnak:

„Bevallom kedvességednek, hogy úgy tanultam, hogy csak a Szentírás kanonikus könyveivel szemben kell oly kegyeletet és tiszteletet (timorem et honorem) tanúsítani, mellyel

rendíthetetlenül hiszem, hogy azoknak egyetlen szerzője sem tévedett az Írásban. És ha az Írásban mégis olyasmire találok, ami az igazsággal ellenkezni látszik, akkor biztos vagyok abban, hogy vagy a kódex hibás, vagy a fordító nem jól adta vissza az eredetinek gondolatát, vagy pedig, hogy én nem értem a szöveget... Azt hiszem Testvér, Te sem gondolkozol másképp; semmiképp sem hiszem, hogy te azt akarod, hogy úgy olvassák a te könyvedet, mint a prófétákét és az apostolokét, akiknek művei tévedéstől mentesek; ebben kételkedni gonoszság volna (Ep 82,1.3. PL 33,277)

Szent Ágoston szavai nemcsak a Szentírás tévedhetetlenségéről való meggyőződését tanúsítják, hanem megmutatják a helyes magatartást a Szentírásban található nehézségekkel szemben is. Ez pedig az alázatosság: Nem az Írás téved, hanem én nem értem.

Nem úgy csálthatatlan a Szentírás, hogy mindaz igaz, amit mi abba belemagyarázunk. Csak az csálthatatlanul igaz, amit Isten a szentíró által közölni akar. Ezt pedig nem mindig könnyű megállapítani, hiszen a szentírók egy egészen más korban, más kulturális környezetben éltek, mint mi. Mindezt figyelembe kell venni a Szentírás értelmezésénél (melyről más alkalommal szólunk), most csak a Biblia tévedéstől mentességéről adunk néhány megjegyzést.

b. A Szentírás csálthatatlanságának két főelve

1. A Szentírásban csálthatatlanul igaz mindaz, amit a szentíró mint Istentől sugalmazott szerző állít.

2. A Szentírásban minden abban az értelemben igaz, amely értelemben azt a szentíró állítja. Nézzük ezen két elv alkalmazását.

1. Mindaz igaz, amit a szentíró, mint sugalmazott szerző állít

Mivel a sugalmazás az egész emberre és az egész műre kiterjed, mindaz, amit a szentíró a sugalmazás hatása alatt állít, egyúttal Isten állítása is. Tehát mindaz csálthatatlanul igaz is. Nem lehet a csálthatatlanságot csak a vallásos igazságokra vagy tanításra korlátozni. Másrészt maguk a szentírók is tesznek megkülönböztetést: pl. Szent Pál: „Megparancsolom, nem én, hanem az Úr” (1 Kor 7,10), máskor meg: „mert a többieknek én mondom, nem az Úr” (1 Kor 7,12). Ilyenkor is csálthatatlanul igaz, hogy azt a parancsot nem az Úr mondja, hanem Pál. Más szóval az már nem isteni parancs, hanem egyházi (apostoli) parancs.

Máskor a szent szerzők kételyt, bizonytalanságot árulnak el. Pl. „Nem tudom... Isten tudja.” (2 Kor 12,16) „Hamar eljövök..., ha az Úr is úgy akarja” (1 Kor 4,19) „Talán nálatok is maradok és a telet is ott töltöm” (1 Kor 16,6). Ez esetekben megint csálthatatlanul igaz, hogy a szentíróban ilyen kétely vagy bizonytalanság volt. Isten nem vette el ezt a bizonytalanságot, a sugalmazás nem ad új kinyilatkoztatást és a gyarló eszköz sajátosságai is megjelennek az írásban.

Az érzelmek (öröm, harag, szomorúság, méltatlankodás) közvetlenül nem tartozik a sugalmazás hatáskörébe. De ha a szerző állítja, hogy benne vagy másban ilyen érzelem volt vagy van, akkor az csálthatatlanul igaz. Az érzelmek erkölcsi helyességét nem kell szükségképpen feltételeznünk. Pl. mikor Szent Pál arról számol be, mennyire „dühöngött” ő Jézus és az Egyház ellen, akkor természetesen nem tartja helyesnek ezt az érzelmet, de mivel állítja, hogy benne ilyen érzelmek voltak, azért ez igaz is.

Ha azonban a szerző az írás közben keletkezett érzelmekről számol be, főleg ha a sugalmazott írás épp az író érzelmeit fejezi ki (hála-zsoltárok, bánatimák...) akkor ezek az érzelmek nem lehetnek erkölcsileg rosszak. Itt nem egyszer nagy nehézséget okoznak az átokzsoltárok.

Meg kell jegyezni, hogy azokat a rettenetes kifejezéseket, amelyek ilyen átkokban előfordulnak, nem szabad a mi beszédmódunk szerint megítélni. Másrészt nem elég megoldás

az, hogy a régi keleti szokásokra hivatkozunk. (Ez a szokás nem volt éppen erkölcsös.) A fő nehézség megoldódik, ha arra gondolunk, hogy legtöbbször nem a szentíró saját ellenségeiről van szó, hanem a választott népnek, mint olyannak ellenségeiről, tehát Isten ellenségeiről. Ha pedig a személyes bosszú ki van zárva, és az író az Isten ügyéért való lelkesedés fűti, akkor az átokszoltárok már igazán csak a stílusban különböznek attól, amit mi is kérünk a Mindenszentek litániájában: „Hogy az Anyaszentegyház ellenségeit megalázni méltóztassál, kérünk Téged, hallgass meg minket.”

Másrészt azt is szem előtt kell tartani, hogy az isteni kinyilatkoztatás nem hirtelen emelte fel az embert az evangéliumi tökéletességre. A bukott emberiség felemelése hosszú, fejlődésszerű folyamat. A zsoltáros pl. világosan látja Isten igazságosságát, de még nem számol a túlvilági büntetéssel, azért ezek a rettenetes átkok Isten igazságosságának evilági megnyilvánulását kívánják, és egyúttal a túlvilági büntetés előképei is.

Végül meg kell említenünk, hogy csak az csalhatatlanul igaz, amit maga a szentíró állít. Ha a szentíró másvalakinek állítását idézi, akkor az idézett állításért nem mindig vállal felelősséget. A Biblia idézi pl. a gonoszokat, Jézus ellenségeit. Természetes, hogy itt csak annyit állít a szentíró, hogy ezek a kijelentések elhangzottak, de nem azt, hogy ezek igazak is. Még ha különben szent embereket idéz is, nem következik, hogy az a szent ember csalhatatlan igazságot mondott. Ugyanez áll az okmányokra is, amelyeket a szerzők néha kifejezetten idéznek (pl. 1 Makk 12,6-18). Ha az író azt állítja, hogy ezt vagy azt ebből az okmányból vette, akkor csalhatatlanul igaz, hogy az az okmány létezett és hogy ez meg ez volt az okmányban, de az okmányban elmondottakért már nem szükségképpen vállal felelősséget a szerző.

Itt kell megemlítenünk az ún. „burkolt-idézetek” (citationes implicitae) elméletét.

Több, mint 50 éve néhány szentírásmagyarázó egyes történeti nehézségek megoldásánál arra hivatkozott, hogy itt nem a szentíró állításáról van szó, hanem valamilyen idézetről, amelyet az író átirrt, anélkül, hogy forrását megjelölte volna.

Bár vitathatatlan, hogy a szentírók sokféle forrást használtak és azokat különböző módszerekkel átirták és átszerkesztették, a „burkolt idézetek” elmélete mégsem állja meg a helyét.

A Bibliai Bizottság (Commissio biblica) 1905. febr. 13.-án kiadott döntésében kijelenti, hogy a burkolt idézetek csak akkor vehetők ki a Biblia általános tévedésmentessége alól, ha komoly érvekkel bizonyítani lehet, hogy valódi idézetről van szó, és hogy a szentíró sem nem helyesli, sem magáévá nem teszi azt, úgyhogy azt állíthatjuk, hogy a szerző nem saját nevében beszél. Ha azonban ezt a két dolgot bizonyítani tudjuk, akkor már nem is burkolt, hanem kifejezett idézetről van szó. Ha pedig csak a mű irodalmi műfajából tudjuk megállapítani, hogy a szerző nem saját véleményét, tapasztalatát mondja el, hanem pl. valamely személyre vonatkozó népi hagyományokat gyűjtötte össze, akkor nem kell a „burkolt idézetek elméletéhez” folyamodni, mert maga az irodalmi műfaj, melyet a szerző választ, mutatja, mily értelemben állítja az elmondottakat a szentíró.

2. A Bibliában minden abban az értelemben igaz, amint azt a szentíró állítja.

A sugalmazott írás isteni igazságot közöl, de ezt az igazságot csak úgy fedezhetjük fel, ha behatolunk az emberi szerző gondolatvilágába, aki értelmes eszköze volt az isteni szerzőnek. Isten ember által, emberi módon szól az emberekhez – mondja Szent Ágoston. Az isteni üzenet egy konkrét ókori nyelven hangzott el, mely magán hordozza kora és környezete irodalmának minden sajátosságát.

A Szentírás egyes kifejezéseit úgy kell érteni, ahogy azt a szentíró és az ő kora értette, és főleg sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy nem az egyes kifejezésekben van a közlendő igazság, hanem csakis az összefüggő beszédben. (Veritas in iudicio!) Egyes kiragadott szavak, sőt mondatok sem adják vissza hűségesen azt, amit a szentíró közölni akar. Mindig az egész

művet kell szem előtt tartani. Minden irodalmi termék valamit közölni akar az olvasóval. Mindegyik tartalmaz valami igazságot, de egészen más ez az igazság egy fizikai tankönyvben, mint egy mesekönyvben vagy lírai költeményben. Más az igazság a történeti regényben, mint a történelmi értekezésben. Hogy a szerzőt megértsük, mindenekelőtt tudnunk kell milyen irodalmi műfajhoz tartozik a műve.

A Biblia ókori keleti népek irodalmi terméke. Egy évezred dolgozott rajta és a legkülönbözőbb irodalmi műfajokat találjuk benne. Ezért mondja XII. Piusz pápa: „Okvetlenül szükséges, hogy a bibliamagyarázó gondolatban valamiképp visszamenjen az ókori kelet letűnt századaihoz, hogy a történelem, a régészet, az etnológia és más tudományok segítségével megkülönböztesse és felismerje azokat az irodalmi műfajokat, amelyeket a századok szerzői használni akartak és valóban használtak is. A keletiek gondolataik kifejezésére nem mindig azokat a formákat és beszédmódokat használták, amelyekkel mi élünk, hanem azokat, amelyek az ő koruk és vidékük embereinél volt szokásban.” (Divino Afflante Spiritu)

Ha tehát meg akarjuk állapítani, hogy milyen értelemben állít valamit a szerző, akkor okvetlenül szükséges, hogy megállapítsuk művének irodalmi műfaját, és megismerjük annak sajátosságait és törvényeit, amely szerint az általuk közölt igazságot felismerhetjük. Pl. aki ismeri a parabola műfaját, az nem fogja az elbeszélés történetiségét kutatni, mert tudja, hogy a parabola nem történeti igazságot (eseményt) közöl, hanem költött elbeszélés által egy hittani vagy erkölcsi igazságot szemléltet.

Egészen más a törvények műfaja. Mózes törvényei között azt olvassuk, hogy a nyúl „kérődzik, de körme nem hasadt”, tehát tisztátalannak számít, azaz húsát nem szabad megenni (Lev 11,6 és MTörv 14,7). A sugalmazás ellenségei diadalmasan hivatkoznak erre a mellékmondatra: Lám, Mózes tévedett, mert a nyúl nem kérődző állat.

Aki a Biblia természettudományos tévedhetetlenségét is védeni akarja, hivatkozhat arra, hogy egyes legújabb biológus kutatások szerint a nyúl emésztőképzőszékének fiziológiája (coecotrophia, vitamin-gazdálkodás, enzimrendszer, fogazat...) és morfológiája szerint a kérődzők csoportjába sorolandó. (Mödlinger G. ELTE TTK Állatélettani Intézet vezető professzorának 1960 évi előadásai alapján.)

De a Szentírás igazmondásának ilyen védelmére egyáltalán nincsen szükség. Mert tegyük fel, hogy a nyulat semmiképp sem lehet a kérődzők osztályába sorolni. Mi következik ebből? Mózes törvény könyve a nyulat a kérődzők közt sorolja fel. Egy zoológiai könyvben tévedés volna egy ilyen osztályozás. De soha senki sem állította, hogy Mózes zoológus volt. Mózes, mint törvényhozó kijelenti: Aminek hasadt körme van és kérődzik, azt ehetitek (Lev 11,3). A nyúlról szóló mondat már magyarázata és alkalmazása a konkrét esetekre. Mózes mondanivalója, hogy a nyulat a törvény szerint nem szabad megenni, és miért nem szabad? Mert a körme hasadt. És ez igaz. Mint törvényt magyarázó helyesen alkalmazta a törvényt. Ennek a műfajnak az a mondanivalója, hogy mit szabad és mit nem. És Mózes a törvény szerint ezt helyesen oldotta meg. De miért nem világosította fel Isten Mózeset és általa a népet, hogy a nyúl szájmozgása nem kérődzés?

A sugalmazásnak nem az a célja, hogy természettudósokat neveljen. Ha Isten tudományos, zoológiai könyvet inspirált volna, akkor abban minden zoológiai megjegyzés csalhatatlanul igaz volna, mert az emberi szerzőnek is az a célja, hogy természettudományi ismereteket közöljön. De törvénykönyvben jogi igazságot kell keresni. Különben is a törvény maga állapítja meg, hogy mit minek tart, és az jogilag akkor is igaz, ha más területen nem is fedí az igazságot.

Egy konkrét példával világítjuk meg ezt. Senki sem tagadhatja, hogy a vasútnál a pályaudvaron alkalmazott villamos targoncák a gépjármű fogalma alá tartoznak. A KRESZ vizsgán mégis megbukna, aki ezt mondaná. Mert a közlekedésrendészeti jogszabály kimondja, hogy ez a villamos targonca nem gépjármű. És ez jogilag akkor is igaz, ha az összes járművekről szóló gépészeti tankönyvben a gépjárművek közt van a helye.

A mű irodalmi műfajának megállapítása nem teológiai, hanem irodalomtörténeti módszerekkel történik. Ha az irodalmi és történeti kutatás egy műről megállapítja, hogy nem történeti, hanem költött elbeszéléseket tartalmaz, ez egyáltalán nem dönti meg a Biblia csálhatatlanságát, hanem épp arra segít, hogy megismerjük az író által szándékolt értelmet, amely a sugalmazás miatt Isten tévedhetetlen üzenete is. Pl. ha valaki tagadja a sugalmazást, következőleg a Bibliát pusztán emberi műnek tekinti, megállapíthatja, hogy Judit, Tóbiás, Jónás könyvének szerzői nem akartak „történelmet” vagy „életrajzot” írni, hanem tanító elbeszélést. Ha az ilyenek nincs helyes fogalma a sugalmazásról, gúnyolódni fog a hívő embereken, hogy „ilyen mesékben” hisznek, sőt azt csálhatatlannak, isteni üzenetnek tartják. Pedig a hívő ember számára ebből a tudományos megállapításból csak az következik, hogy nem az elbeszélés történetisége a szerző mondanivalója (tehát nem ez az Isten üzenete), hanem az – esetleg valami történeti elemeket tartalmazó – költött elbeszélés műfaja által közölt valláserkölcsei oktatás.

Ennél a műfajnál mondhatjuk, hogy a valláserkölcsei oktatás tartalmazza a csálhatatlan isteni üzenetet. Nem azért, mintha csak a vallásos dolgok lennének sugalmazva, hanem azért, mert az elbeszélés ebben a műfajban (mint költött elbeszélés) volt sugalmazva. Tehát Isten az emberi szerzőnek ilyen műfajú elbeszélése által akarta közölni ezeket a vallásos igazságokat. De nagyon tévedne az, aki egyszerűen a mi irodalmi műfajainkat keresné a Bibliában. A keleti irodalom, melynek tanulmányozása az utolsó évtizedekben igen sok anyagot kapott a keleti ásatásokból, egészen más gondolkodásmódról, más kifejezési formákról, és más költői és prózai műfajokról tanúskodik, mint amelyek a modern európai irodalomban találhatók.

Ezeknek tanulmányozása nagymértékben elősegíti a Biblia megértését, főleg annak megértését, milyen értelemben állít valamit a szentíró. Ez azonban már a Biblia értelmezésének kérdéséhez tartozik. Itt csak annyit kell megjegyeznünk, hogy Izrael irodalma nem teljesen izolált jelenség, hanem beleilleszkedik a történeti és földrajzi környezet irodalmába. Azért az Izrael irodalmában megjelent Isten igéjét azon konkrét hely és kor beszédmódjai, kifejezésformái és irodalmi műfajai szerint kell értelmeznünk, különben irodalomtörténeti anakronizmusba esünk.

Összefoglalás

A Szentírásban minden a szentíró által szándékolt értelemben igaz. Ennek az értelemnek megállapításánál mindazt a nyelvészeti, irodalmi, történelmi eszközt is igénybe kell venni, amely bármely más ókori irodalmi termék magyarázatához és megértéséhez szükséges. Erről azonban már egy egészen más tudományág tárgyal: a bibliai értelmezéstan.